

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

**TEMATICKÝ PLÁN PŘÍRODOVĚDY
PRO 5. ROČNÍK
ZÁKLADNÍ ŠKOLY OBOHACENÝ
O MYŠLENKY ENCYKLIKY
LAUDATO SI'**

**THEMATIC PLAN FOR SCIENCE
FOR 5TH GRADE
ENRICHED WITH THE IDEAS OF
THE ENCYCLICS LAUDATO SI'**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Antonín Vojáček

Studijní obor: Učitelství náboženství pro základní školy

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová, PhD.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Tematický plán přírodovědy pro 5. ročník na základní škole obohacený o myšlenky encykliky Laudato si' vypracoval samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

podpis

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové, PhD.
za její cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Obsah:

ÚVOD	5
1. SOUČASNÍ ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY	8
1.1. FYZICKÝ VÝVOJ.....	8
1.2. PSYCHICKÝ VÝVOJ.....	10
1.3. ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	12
1.4. PŘÍSTUP K VÝUCE.....	14
2. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLY	19
2.1. SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	19
2.2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ŠVP.....	20
2.3. ŠKOLNÍ UČEBNÍ PLÁN - PŘÍRODOVĚDA.....	22
2.4. PŘÍRODOVĚDA 5. ROČNÍK.....	23
3. PROPOJENÍ UČENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE A KLASICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ..	28
3.1. KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE.....	28
4. ENCYKLIKA LAUDATO SI'	30
4.1. O ČEM POJEDNÁVÁ ENCYKLIKA LAUDATO SI'.....	31
4.1.1. KLIMA JAKO OBECNÉ DOBRO.....	37
4.1.2. OTÁZKA VODY.....	38
4.1.3. ZTRÁTA BIODIVERZITY.....	39
4.1.4. JEŽÍŠ KRISTUS JAKO IDEÁL HARMONIE.....	41
4.1.5. TECHNOLOGIE - KREATIVITA A MOC.....	43
4.2. PROPOJENÍ ENCYKLIKY LAUDATO SI A ŠKOLNÍHO UČEBNÍHO PLÁNU.....	45
5. TEMATICKÝ PLÁN	47
5.1. VHODNÉ EDUKAČNÍ KLIMA JAKO NUTNOST.....	47
5.2. FORMY VÝUKY.....	48
5.3. TVORBA TEMATICKÉHO PLÁNU.....	49
5.4. NÁVAZNOST NA PÍSMO.....	50
5.5. NOVÝ TEMATICKÝ PLÁN.....	51
5.6. VYUŽITÍ NOVÉHO TEMATICKÉHO PLÁNU.....	54
6. ZÁVĚR	55
7. ANOTACE	56
8. RESUMÉ	57
9. POUŽITÁ LITERATURA	58

ÚVOD

Motto: „Všichni můžeme spolupracovat jako nástroje Boží na péči o stvoření, každý podle vlastní kultury a zkušenosti, vlastní iniciativy a vlastních schopností.” (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 13)

Pevně věřím, že každý dobrý učitel má snahu své žáky co nejlépe a smysluplně vzdělávat v oboru, který mu byl svěřen k výuce. Oporou jsou mu školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) a tematický plán, který z něj vychází. Vyučovací předmět je vymezen jak obsahově rozsahem předkládaného učiva a kompetencí, které se mají žáci naučit, tak organizačně a to včetně časové dotace. Zde jsou případně popsány další formy výuky, ať už jedná o jinou formu než vyučovací hodinu, dojde ke spojení tříd a nebo výuka probíhá v jiných prostorách než je škola. Dalším ohraničením vyučovacího předmětu jsou výchovné postupy a strategie použité při vzdělávání, jejichž pomocí učitelé promyšleně rozvíjejí klíčové kompetence žáků (VUP Praha, 2007).

Nejinak je tomu v přírodovědě 5. ročníku základní školy, kdy je dětem poprvé uceleně předkládáno téma světa jako celku a jeho vnějších i vnitřních vazeb. Do této části výuky neoddělitelně patří vesmír a planeta Země jako jeho součást, seznámení s jednotlivými přírodními oblastmi naší planety a jejich obyvateli z celé živočišné i rostlinné říše. Klíčovým bodem výkladu jsou vzájemné vztahy. Důraz je kladen na pochopení vzájemných vztahů přírody a jejích obyvatel s člověkem a jeho činností včetně zasazení jeho života do kontextu planety Země potažmo celého vesmíru.

Zvládne-li učitel vyučovanou látku připravit způsobem, který děti nadchne a zcela je vtáhne do probíraných oblastí, zvyšuje se efektivita výuky a celkový vliv na žáka a jeho život. Je to nesmírně poutavá látka, která je však často žákům, předkládána nudně a bez snahy o předání a vysvětlení hlubšího smyslu vzájemných vztahů a významu jednotlivce. Přitom je to jedinečná příležitost pro formování budoucích mladých lidí, kteří se mohou hospodárně a smysluplně starat nejen o sebe, ale i o své okolí a planetu. Inspirací může být i encyklika Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov. A proto jsem se rozhodl ke klasickým tematickým plánům přiřadit témata z této encykliky, která nabízí unikátní příležitost, jak propojit myšlenku péče o přírodu a svět, které jsou kolem nás a zároveň výuku obohatit o duchovní rozměr, zmínit několik vhodných životních příkladů

světců hodných následování a naplňovat tím evangelní odkaz. Paralelu nenalzáme pouze v encyklice, ale například také v samotné příběhu o stvoření světa. Zde můžeme dětem ukazovat, jak k nám skrze stvoření mluví Bůh a jak mu můžeme dělat radost tím, že se o prostředí, ve kterém žijeme, staráme a chováme se k němu i sobě navzájem, jak dovedeme nejlépe. Vždyť svět kolem nás ohromně převyšuje nejen svou rozmanitostí, proměnlivostí ale i rychlým během událostí. Úkolem pedagoga by tedy mělo být vzbudit co nejhlubší zájem o okolí, v němž bude každý jednatel i společenství trávit zbytek svého pozemského života a přistupovat k věcem kolem nás s moudrostí, slušností a pokorou.

Skrze hledání jinakosti a rozdílnosti v okolním světě můžeme žáky přivést k zaujetí a nadšení pro hlubší vnímání přírody, společenství a sebe sama. Dovolím si tvrdit, že pokud se děti již v jedenácti letech naučí, že rozmanitost a odlišnost nejsou špatně, tak pro ně v pozdějším věku bude snazší zařadit sama sebe do společnosti, v níž vyrůstají nebo se ztotožnit se sebou samým. Na toto téma seburčení také upozorňuje papež František v závěru encykliky. Tato témata nabývají v dnešních době na intenzitě a jednou z povinností pedagogů je být nápomocen žákům se v dnešním světě i sami v sobě vyznat.

Diplomová práce *Tematický plán přírodovědy pro 5. ročník základní školy obohacený o myšlenky encykliky Laudato si'*, kterou si Vám zde dovoluji předložit, je věnována školnímu vzdělávacímu programu a z něj vycházejícímu tematickému plánu pro předmět přírodověda pro 5. ročník na základní škole (dále jen tematický plán) a jejich propojení s encyklikou Laudato si' papeže Františka a přesažnými hodnotami v ní obsaženými.

V první kapitole se podrobněji podíváme na žáky samotné, charakteristiku jejich vývojové psychologie, pojmenujeme si psychické a fyzické potřeby, které ovlivňují jejich schopnost účastnit se výuky a měly by být zohledněny při výběru vzdělávacích postupů.

Druhá kapitola se zabývá požadavky státu na vzdělávání žáků skrze Strategii 2030+, rámcovým vzdělávacím plánem a školním vzdělávacím programem. Zmiňuje se o konkrétním učebním plánu vycházejícím z jednoho konkrétního školního vzdělávacího plánu a na který je navázán nový vznikající tematický vzdělávací plán.

Ve třetí kapitole se pojednává o systému návaznosti učení katolické církve a jeho přesahu pro tvorbu vzdělávacích plánů.

Čtvrtá kapitola definuje encykliku obecně a poté popisuje samotnou encykliku *Laudato si'*. Zabývá se jejími částmi a hlavními myšlenkami a jejich uplatnění při tvorbě tematického plánu.

Pátá kapitola je věnována samotnému tematickému plánu a jeho smyslu, podkladům pro jeho tvorbu. Zaměřuje se na cílování jednotlivých oblastí a jejich s propojením průřezovými tématy a s dalšími předměty.

1. SOUČASNÍ ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Než se blíže podíváme na žáky naší základní školy, pojdme si přiblížit typické rysy jejich tělesného a duševní vývoje. Děti kolem jedenáctého roku života stojí na prahu veliké životní změny, kterou je jejich přerod v dospělé jedince. Tato komplexní přeměna lidského tvora, jak po stránce fyzické, tak i psychické je jednou z přelomových událostí jejich života. Pro přehlednost jsem ji rozdělil na dvě kapitoly - fyzický a psychický vývoj.

1.1. FYZICKÝ VÝVOJ

Nejprve se podívejme na tělesný vývoj 11 letých dětí. Dle Příhody (1983) je důležité vnímat anatomický i fyziologický rozvoj dítěte a zohledňovat jejich přirozené limity při plánování výukových hodin. Nejde jen o váhu a výšku žáků v pátém ročníku, který již v této době může být velice rozdílná dle tzv. „zákona nerovnoměrného vývoje“ (Příhoda, 1983, str. 248), jelikož každý jedinec má rozdílné tempo růstu. Jde také o vývoj kostry a orgánových soustav.

V první řadě se budeme zabývat růstovou akcelerací, která je v tomto období nejvíce nápadná a která startuje u dívek průměrně o jeden nebo dva roky dříve než u chlapců, tedy již ve věku kolem 10 let, zatímco u chlapců průměrně až kolem dvanáctého roku života. Chlapci tak zůstávají nějakou dobu v růstu opoždění a jsou tedy tělesným vzrůstem menší než jejich vrstevnice. S tímto jde v ruku v ruce, že průměrná váha dívek v jedenácti letech mírně vyšší než u chlapců. „Průměrná váha dívek v jedenácti letech je 37,1 kg. Chlapci mají v tomto věku průměrně 36,8 kg. „(Váha dítěte v 11 letech, b.r.). Tato skutečnost může vést ve smíšených kolektivech, jakými jsou například školní třídy, k určitým třenicím či pocitům jisté nadřazenosti na straně děvčat a naopak nedostatečnosti či méněcennosti u opačného pohlaví. Citlivé vedení dospělého vychovatele a také vzdělávání dětí v hodinách přírodovědy o stavbě a funkcích lidského těla mimo jiné pomáhá tyto potíže překonat a dětem umožňuje se naučit dobře přijímat svá měnící se těla. A to může hrát velmi významnou roli v jejich dalším spokojeném životě. (Hanousek, 2019, str. 213) Další klíčový aspekt je učit děti přistupovat zodpovědně a vědomě k ochraně svého zdraví. Je to nanejvýše důležité rovněž proto, že v tomto věku mají zvýšenou činnost krevního oběhu i dýchání ve srovnání s dospělými jedinci a tak je výměna látek rychlejší a silnější. (Příhoda, 1983, str. 249)

S rychlým tělesným růstem, s ním spojenou změnou tělesných proporcí a se stále pokračujícím rozvojem hrubé i jemné motoriky je spojené zvýšené riziko úrazů. Ty jsou způsobeny jistou nekoordinovaností až neohrabaností dětí, které se se svými změněnými proporcemi teprve musí naučit pracovat. Je proto zásadní, aby si učitel byl těchto limitů vědom a úrazům dětem jemu svěřeným pokud možno předcházel konstrukcí výuky. (Hanousek, 2019, str. 215).

Dalším nepominutelných aspektem fyzického vývoje dětí v tomto věku jsou začínající hormonální změny. Tento věk je v důsledku tohoto jevu často nazýván prepubertou. Mimo jiné proto, že tato fáze předchází pubertě, se kterou je spojený pohlavní zralost. Již v tomto prepubertálním období začíná docházet ke změnám v produkci hormonů, což ve výsledku po několika letech vede k dozrání pohlavních orgánů a funkcí a lidský jedinec je schopen reprodukce. U dívek dříve a u chlapců o něco později můžeme pozorovat první změny. Co se týče fyzického vzhledu, dochází k formování druhotných pohlavních znaků. U obou pohlaví se jedná o růst tělesného ochlupení v podpaží a na pohlavních orgánech. U chlapců začíná docházet formování svalové hmoty a prvnímu růstu vousů. U dívek nastává období růstu prsou a tělesný tuk se začíná ukládat především v oblasti stehen a hýždí. Všechny tyto změny vyžadují určitý čas na adaptaci a jsou svým začátkem i průběhem velmi individuální, což opět ve smíšeném kolektivu může vyvolávat například pocity studu či nepatřičnosti při srovnávání se se stejně starými vrstevníky.

Tělo dítěte potřebuje pro svůj zdravý vývoj v první řadě správnou, vyváženou stravu, dále kvalitní, dostatečně dlouhý spánek a v neposlední řadě i dostatek pohybu. Lékařské autority doporučují pro děti v tomto věku minimálně hodinu aktivního pohybu denně. (Hanousek, 2019, str. 216). A potřeba spánku je od sedmi do devíti deset a půl hodiny. Děti, které spí méně mívají slabší nervovou soustavu a také menší tělesný růst. (Příhoda, 1983, str. 251).

Jelikož mají děti ještě stále malou plochu těla, může docházet k rychlému zahřívání organismu, a to je také jedna z okolností, na kterou je nutno při tvorbě prostředí vhodného pro výuku brát na zřetel. Pokud je výuka dobře zabezpečena i s ohledem na fyzickou stránku žáků, je pro ně učení snazší a informace jsou lépe vstřebávány.

U dětí v páté třídě je funkce jejich mozku již dostatečně vyvinutá na delší soustředění a pravidelnou práci, ale při nevhodném nastavení prostředí, samotné výuky či opomenutí

některých fyziologických limitů snadno dochází k únavě a následné neefektivitě vzdělávacího procesu. Potřeba látkové a energetické obnovy je ještě veliká. Děti nejsou již tolik pohyblivé, ale mají v oblibě při správném vedení nadměrnou aktivitu. (Příhoda, 1983, str. 251)

Kromě výživy a doplňování energie těla nesmí strádat ani dětská duše a tím se dostáváme ke druhé hlavní oblasti vývoje jedenáctiletých dětí.

1.2. PSYCHICKÝ VÝVOJ

Druhou oblastí, které bych se rád ve své práci věnoval a ve které dochází k významným změnám a vývoji v období kolem jedenáctého roku života dětí, je oblast duševní. Můžeme zde již hovořit o prepubertální fázi, která je relativně klidným předznamenáním dramatičtějšího stadia dospívání - puberty. Děti v tomto věku typicky začínají přecházet od konkrétního myšlení k abstraktnímu. Dochází ke zobecnování pozorovaných předmětů a situací, které je obklopují. Ale i přesto zůstává konkretismus nadále jako důležitý myšlenkový pochod klíčovou schopností jejich psychiky. U prepubescenta je myšlení stále významně vázáno na předměty a slova mají ještě syrovější hodnotu. Příhoda (1983, str. 269) popisuje, jak je dětské učení a trénink paměti stále těsně vázán na konkretismus. Je výhodou, když je látka vyučována nejen jako holá fakta, ale učitel si na pomoc bere příběhy. Ty spolu se sdělením samotným přináší nejen informační hodnotu a názornost, ale hrají důležitou roli při tvorbě nových podnětů a pomáhají lépe pochopit složitější děje. Zásadní je srozumitelnost toho co je konkrétní a smyslově vnímané, což je v určité formě vlastní každé mysli bez ohledu na stupeň vývoje. Dítě dokáže spojovat souvislosti a věci, ale dosud nedokonale a celý proces je velmi pevně svázaný s jeho osobní zkušeností, ke které se upíná a vychází z ní. Komunikace je jeden základních nástrojů umožňujících vzdělávání. „Nástup představ spojený se semiotickou funkcí je stejně důležitý pro vývoj citů a sociálních vztahů jako pro vývoj poznávacích funkcí.”(Piaget, 2014, str. 90). Díky skutečnosti, že jsou žáci schopni pracovat v představách, je jim dána příležitost rozvíjet své myšlenky, které vyučující pomáhá usměrňovat vhodným směrem, tak aby byl naplněn požadovaný cíl výuky.

V této životní fázi si lidský jedinec začíná osvojovat zásady a morální kodex, kterými se potom řídí ve svém životě. K formování dítěte přispívají dva hlavní faktory. Tím prvním je kontakt a budování vzájemných vztahů s vrstevníky. Druhým faktorem potom je působení

dospělých autorit, které má dítě ve svém okolí a se kterými přichází pravidelně do styku. Kontakt s vrstevníky mu umožňuje především poznání sebe sama, své pozici ve společnosti a v neposlední řadě svých potřeb a hranic. Sociální interakce je důležitá pro nácvik komunikace a spolupráce, vymezení vlastního prostoru a třebění názoru. Děti v kolektivu svých vrstevníků rády tráví čas. Této přirozené motivace lze dobře využít plánování trávení volného času smysluplnou činností. Jako příklad můžeme uvést kolektivní sportovní či rukodělný výtvarný kroužek nebo třeba skautský oddíl. Jedná se o jednu možnost, která odvede jejich pozornost od elektroniky a virtuálního světa, které představují pro děti dnešní doby značné riziko. Další hrozbou, kterou považuji za důležitou zde zmínit, je přirozená dětská zvědavost. Ta často vede ve snaze o nalezení vlastních limitů a otestování svých schopností skrze poznávání neznámého, experimentování se svým tělem nebo okolním světem do rizikových situací, které děti neumí adekvátně vyhodnotit. Jedním z příkladů jsou typické první zkušenosti s kouřením, alkoholem a jinými návykovými látkami, které děti již v tomto věku mohou získávat. Nebezpečí z výše uvedeného plynoucí může být eliminováno díky dobrému a bezpečnému vztahu s dospělými, jakými mohou být například rodiče, učitelé či jiní vychovatelé. Další rizikovou oblastí jsou bezesporu adrenalinové sporty. Kdy se lehce stane, že děti velmi snadno přecení své síly, ať už z nedostatku zkušenosti, z potřeby dokázat své kvality v kolektivu, pocitu méněcennosti nebo touze po pozitivních pocitech, které vyvolávají vyplavenými hormony. Rolí dospělých je umožnit v bezpečném prostředí dětem poznat své hranice, ověřit si a rozšířit si dovednosti a schopnosti. Dále je nutné je vést k samostatnosti a odpovědnosti za své činy a jejich dopady na ostatní kolem. To vše za účelem budování vědomějšího přístupu dětí k rizikovým aktivitám a snížení potřeby naplňovat si určité potřeby riskantním chováním. Mimo jiné můžeme jmenovat neznalost svých vlastních hranic či potřebu dokázat své kvality vrstevníkům bez ohledu na nezbytné schopnosti. (Hanousek, 2019, str. 217). Dospělí lidé, mezi kterými mají učitelé svou nezastupitelnou úlohu, jsou pro děti kolem věku jedenácti let často stále neotřesitelnou autoritou a vzorem. Dochází k napodobování a to i přesto, že se v tomto věku děti již začínají stavět do opozice. Toto období je proto nezdědkou nazýváno druhým negativistickým obdobím, které se vyznačuje tím, že děti špatně snášejí nejen tresty a výtky ale i poučování nebo dokonce pokyny, pokud jsou předávány direktivním způsobem. V takovém případě nezdědkou reagují vzdorem či zarputilostí. Dospělý by si měl být vědom své pozice autority se všemi jejími aspekty a snažit se k dětem přistupovat se stejným respektem a úctou jako k sobě

rovným. Ty děti, které mají pocit, že jsou přijímány s respektem a laskavostí a slyšeny, mají nejlepší šance stát se šťastným, sebevědomým a plnohodnotným členy lidské společnosti. Zaslouženou úctu a respekt k dítěti a dítěte k autoritě nelze ale zaměnit za bezbřehou toleranci všech projevů jeho chování. Klíčovými přístupy pro zdravý rozvoj dětí a jejich výchovu jsou dodržování nastavených pravidel všemi účastníky výchovného procesu, důsledné hlídání hranic a ukazování autentických emocí dospělých vychovatelů. (Hanousek, 2019, str. 218). Jakkoliv se tato cesta může jevit jako složitější než pouhé předávání informací a vyžadování poslušnosti z pozice moci, je podle mého názoru tou jedinou cestou, o kterou by měl správný vychovatel usilovat.

1.3. ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Po teoretickém představení základů psychického a fyzického vývoje dětí ve věku kolem jedenáctého roku života bych se nyní rád blíže podíval na žáky navštěvující 5. ročník nejmenované základní školy, pro kterou je tvořen nový tematický plán a kterou se v této práci zabývám.

Nutno podotknout, že ani v této skupině žáků není výjimkou, že tráví poměrnou část svého času díky mobilním telefonům ve virtuálních prostředích - ať už sledováním videí, meme či chatováním na instagramu, TikToku, youtube nebo dalších sociálních sítích. Dále také hrají závodní hry, minecraft a různé „střílečky“. Online prostředí do jisté významné míry utváří jejich svět a zásadně ovlivňuje jejich vývoj. Valná většina žáků ale současně chodí na kroužky nabízené školou. Jsou jimi tvořivé kroužky „Keramika“ a „Šikovné ruce“, dále „Turistický kroužek“, „Kroužek angličtiny pro 1. a 2. třídu“, „Míčové hry“ a „Karate pro zdraví“. Pouze dva chlapci navštěvují náboženství vedené paní katechetkou. Děti se také zapojují do dalších aktivit v obci, které nepořádá škola. Patří mezi ně trénování v místním fotbalovém klubu a všestranný rozvoj v atletickém oddíle Človíček. Část dětí chodí pravidelně na lov ryb do místních rybníků.

Většina dětí pochází z rodin, kde rodiče pracují jako dělníci, řemeslníci nebo ve různých službách či ve zdravotnictví. Tři kluci jsou ukrajinského původu a dvě děti jsou z estonsko - české rodiny. Je proto tedy nutné brát při výuce na zřetel i na možná nedorozumění či nepochopení, která mohou pramenit z jazykové bariéry. V rámci školního kolektivu je zajímavé sledovat reakce a postoje dětí na průběh války na Ukrajině. Rodiče žáků z Ukrajiny předávají svým dětem různé informace a myšlenky a žáci to později předkládají ve škole

částečně jako svůj vlastní názor. Většina jejich spolužáků je za jedno s dětmi z Ukrajiny, že jejich boj je spravedlivým obranným bojem. I přes zvedající se vlnu negativních názorů na ukrajinské emigranty je krásné pozorovat empatii dětí, kteří soucítí s osudem svých spolužáků a jejich situací.

Dalším aspektem, který významnou měrou ovlivňuje vývoj, motivaci pro školní práci a přístup k životu dětí, je, že značná část z nich je samozřejmě ovlivněna ať už domnělými či opravdovými neúspěchy svých rodičů. Plyne z toho hned několik pozoruhodných skutečností. Jako první bych chtěl zmínit vkládání nadějí a projekci vlastních ambicí do dětí a to často i v oblastech, ve kterých prokazatelně děti neprojevují žádné mimořádné vlohy a v nejhorším případě ani zájem o danou aktivitu. Další důsledkem bývá snaha vybit si na nich své nedostatky či frustraci a v neposlední řadě nedostatečné péče a pozornost k jejich potřebám.

Ani v dnešní době není výjimkou, že děti pocházející ze statků pomáhají doma s obhospodařováním zvířat a nejen při zemědělských pracích na pozemcích. Některé děti, chlapci především opravují s tatínky stroje například traktory, staví pergoly a stání pro stroje. Toto všechno je z mého pohledu výchovné a potřebné a přináší do života dětí mnoho pozitivního. Děti tráví více času s rodinou než jejich vrstevníci, kteří doma mají jen minimum povinností. Při společné práci upevňují rodinné vazby, učí se nápodobou od zkušenějších členů rodiny různým dovednostem a znalostem. Rozšiřují a posilují si tím kompetence v rozličných oblastech. Velkým přínosem pro jejich osobní růst je prohloubení samostatnosti a schopnosti starat se o svěřené povinnosti. Ve škole pak není problém požádat děti, aby se zapojily do uklízacích, přípravných, stěhovacích či jiných činností, kde je potřeba fyzické kondice a chuti pro fyzickou práci a to především pro práci rukama. Jako učitel tyto výhody vesnické školy oceňuji a rád využívám pro zpestření výuky. Z pedagogického hlediska za tím vidím mimo jiné rozvoj spolupráce, sociálního citění a zdokonalení hrubé motoriky.

Škola dlouhodobě spolupracuje s místním farářem. A i když ten současný k nám byl v rámci reorganizace v církvi přeložen teprve nedávno, dobře zapadl do komunity věřících a spolupráce se školou neutrpěla. Ze současných žáků nikdo nenavštěvuje mše ani jiné aktivity nabízené farností kromě dvou chlapců chodících na náboženství. Jednou z věcí, která se v této oblasti povedla, je zprostředkování některých kroužků pro děti prostřednictvím Střediska volného času Síť z Pelhřimova. Toto středisko má jako jeden z cílů evangelizaci. Tedy věřím, že alespoň kontakt s věřícími lidmi může v dobře posloužit pro správné směřování dětí a pomoci jim ve vnímání přesažných hodnot.

Mezi dětmi žijícími na vesnici a ve městě můžeme najít mnoho rozdílů, které jsou způsobeny vyrůstáním v odlišném prostředí, které každé nabízí specifické příležitosti pro rozvoj. Obě skupiny mají jedinečnou možnost rozvinout jiné spektrum dovedností a schopností. U dětí z této vesnické školy je znát velká provázanost s místním prostředím, ve kterém vyrůstají. Velkou roli tu hrají místní kulturní zvyky a tradice. Jako příklad bych rád uvedl Tříkrálovou sbírku pořádanou Charitou, masopust, koledování na Velikonoce, stavění máje, pouť, dětský den, Loučení s létem plným her a soutěží pro děti ze širokého okolí, dokopná, výlovy rybníků, jízda sv. Martina a v neposlední řadě příprava vánočních stromečků na schodech před kostelem. Jako velký přínos všech těchto aktivit vidím budování pocitu sounáležitosti s prostředím, ve kterém děti žijí a s lidmi v něm, a aktivní a do jisté míry samozřejmé zapojování se do komunity. Děti z této vesnické základní školy jsou jistě specifické i tím, že jsou z okresu Pelhřimov a kraje Vysočina. Žít v uprostřed republiky na někdy mírně nehostinné vrchovině přináší určitou odolnost nejen proti nižším teplotám. Další zásadní věcí, které ovlivňuje celý region, je dle mého úsudku i určitá místní vykořeněnost po druhé světové válce. Jihlavsko a další části Vysočiny, obývané židovskými a německy mluvícími obyvateli Československa, přišlo o velkou část své populace díky událostem během a po druhé světové válce. Prázdné místo, které tím vzniklo, vyplnili lidé z různých koutů celé naší republiky nemající žádnou kulturní návaznost na zdejší kraj. Což zasadilo velkou ránu návaznosti tradic i zvyklostí a považují to jednu z velkých komplikací, která zbrzdila rozvoj místního kulturního života na mnoho let. Mezi dalšími bych mohl jmenovat tvrdý dopad komunistického režimu, několik ekonomických krizí, pandemii koronaviru či válku na Ukrajině. Všechny tyto události se na zdejších obyvatelích také negativně podepsaly a s následky některých se tu perou dodnes. Pro lepší pochopení žáků a jejich potřeb je dobré znát alespoň v náznacích všechny výše uvedené skutečnosti a jejich souvislosti.

1.4. PŘÍSTUP K VÝUCE

Současní žáci navštěvující 5. ročník této základní školy patří do různých sociálních tříd a pochází z odlišných rodinných poměrů. I přes menší počet dětí je variabilita značná, poskytuje prostor pro pozorování a přirozeně rozvíjí toleranci dětí vůči odlišným způsobům

života. Dalším zajímavým aspektem této vesnické školy je její malotřídní formát. Ten přináší i přes prvotní nedůvěru především rodičů do života žáka celou řadu výhod.

Hlavní charakteristikou každé takové školy je nízký počet jejích žáků, který umožňuje pedagogovi individuální přístup ke každému z nich, větší časovou dotaci na jednotlivého žáka a bezprostřední zpětnou vazbu o jeho postupu ve vyučované látce. Dále pedagog snáze rozpozná potřeby žáků a díky rodinnému přístupu a pevnějším vztahům napříč celou školou má větší paletu možností, skrze které je může naplnit. Dalším velkým přínosem, který vychází ze samé podstaty malotřídní školy, je příležitost vytvořit si užitečné a zdravé pracovní návyky - od samostatnosti přes rozvržení práce, tak aby byla co nejvíce efektivní až po vytváření osobní zodpovědnosti. Snad netřeba zmiňovat, že tento styl výuky umožňuje pedagogovi kvalitnější práci s žáky mimořádně nadanými i se žáky s individuálními vzdělávacími potřebami a jejich lepší integraci do celkové výuky.

Výchovné principy ať už aktivně využívané pedagogem nebo se spontánně vyskytující při tomto druhu vyučování, které je velmi variabilní, jsou například častá a samozřejmá spolupráce mezi žáky a to i napříč různými ročníky, práce ve skupinách, samostatná práce s rozmanitými pomůckami, pomáhání ostatním nejen s vykládanou látkou a učení se díky vysvětlování daného předmětu jiným žákům, osvojování umění říci si o pomoc a učení se od starších.

Žáci se přirozeně naučí ověřovat informace, dedukovat z předešlých již získaných zkušeností a samostatně vyhledávat informace. Vštípí si dovednost spolupracovat se všemi bez ohledu na věk nebo schopnosti, spoléhat se sami na sebe a díky potřebě každodenní koexistence a spolupráce tolerovat ostatní žáky.

Značnou výhodou pro rodiče žáků je schopnost pedagoga detailněji popsat jednotlivé úspěchy a neúspěchy z průběhu vzdělávání jejich potomků a poskytovat častější zpětnou vazbu na jejich chování a rozvoj. Těsnější napojení školy na komunitu přináší nové možnosti na poli spolupráce nejen s rodiči a různými organizacemi ale i se státní správou. Průcha (2015, str. 174) uvádí, že škola a rodina musí spolu spolupracovat a kooperovat. Důsledkem takové spolupráce je přínos v mnoha oblastech a rozvoj potenciálu, jak rodiny či školy, tak i žáka samotného. Nabízí se součinnost nejen s rodiči, ale například i s místní farností či obcí. Jako příklad dobré praxe bych rád uvedl patronaci školy nad místním stromořadím (a případná pomoc s jeho vysázením a péčí), mokřadem a turistickou stezkou nebo pomoc s úklidem lesa. Dalo by se říci, že je důležité působení zespodu a tedy nedělat jen to, co máme

nařízeno školským zákonem a RVP. Protože považuji za „Důležité mít odvalu zkoušet nové věci, aby se dalo hledat nové řešení. (P. Prokeš: P. Josef Prokeš: „Papež František není hazardér, ale má odvalu.“, Jan 14 kap)

Žáci v tomto ročníku jsou na konci prvního stupně. Již mají za sebou předchozí ročníky, kdy během čtyř let prošli vše v prvouce a absolvovali již jeden rok v přírodovědy. Pátý ročník je shrnutí veškerého předchozího učiva a zároveň otevírá nové kapitoly, kterým se dříve výuka nezabývala.

Pro kvalitnější práci se skupinou a lepšího využití potenciálu jednotlivých dětí a jejich vzájemné spolupráce je vhodné provést diagnostiku třídy před začátkem školního roku. Každý žák, má jiné přednosti a slabiny, které je vhodné do analýzy stavu zahrnout. Diagnostikování je, jak uvádí Průcha (2015, str. 134), spojeno především se zjišťováním příčin a podmínek vzniku dané úrovně žáka nebo skupiny žáků. Těchto podmínek a příčin bylo dosaženo určitým vzdělávacím a výchovným procesem spolu s působením pedagogických pracovníků a výchovy v rodině. Při tvorbě návrhů na pedagogická opatření a vytváření prognóz na další období, jakým je například školní rok, je potřeba brát tyto podmínky jako výchozí pozici.

V tomto ročníku může pedagog velice významně ať už pozitivně či negativně ovlivnit vnímání žákova okolí a především má jedinečnou možnost zacílit žakovu pozornost vhodným směrem. Z vývojového hlediska budou v mladším věku dítěte efektivnější modely prosociální výchovy, jelikož, jak poukazuje Vališová et al. (2011, str. 303), zde velmi intenzivně působí nápodoba, následování vzoru a vštěpování návyků a vzorců prostřednictvím nácviku.

V této diplomové práci se snažím vytvořit takový tematický plán, který využije popsaného potenciálu a bude žáky vhodně směřovat a ukazovat jim sebe sama a svět v němž žijí v jiném světle a v širším kontextu. Považuji totiž za zásadní nastavit cíl vzdělávání v přírodovědě a promítnout to do tematického plánu pro naše žáky 5. ročníku tak, aby jim učení nejen zvedlo penzum vědomostí, ale zároveň jim umožnilo rozvinout klíčové kompetence, jako jsou například spolupráce, umění učit se, respekt k druhým lidem a jejich emocím a nebo řešení problémů.

Tímto vhodným směrem, kterým by měl pedagog cílit žakovu pozornost, mám na mysli vnímání důležitosti přírody kolem nás - daru, který nám byl dán a máme o něj pečovat. Žáky můžeme motivovat svým příkladem a krásou přírody, která je obklopuje bezprostředně. Proto je nanejvýše potřeba vést výuku ve venkovních prostorách. Nejen pro vytvoření lepší představy o přírodě jako takové a i bezpečnou možnost rozšířit si svou komfortní zónu.

Po dětech je dobré chtít v danou chvíli jen část tohoto vystupování z osobní zóny komfortu. Musíme stále mít na paměti Maslowovu pyramidu potřeb. Pokud je pedagog dostatečně vzdělaný, může díky Kolbovu cyklu¹ posouvat své žáky ještě dále. Komenský jasně trvá na požadavku názornosti, což má to svůj důvod a celou výuku to značně obohatí. Dalším pedagogickým přístupem je možnost přiblížit jim danou problematiku skrze příběhy. Ty přináší větší motivaci dětí se daným tématem zabývat, pomáhají rozšiřovat emoční paletu a především také umožňují zprostředkovat hlubší prožitek a vnést přesvědčivé hodnoty nejen do výuky.

Svatý František musel sice snést mnohé útrapy nekomfortu, když žil v přímém kontaktu s přírodou, ale právě díky tomu na ni mohl být napojen v takové mystické hloubce, že vytvořil vlastní nahlížení na chválu Božích stvoření. Jeho život barvitě popisuje jeho učedník Svätý Bonaventura.

Jako další klíčový přístup zde vidím možnost zapojení průřezových témat z jiných oblastí. Prostřednictvím hodin přírodovědy se dá do výuky aplikovat etická výchova, „jejímž výlučným cílem je formování etické kompetence a utváření hodnotové orientace.“ (Vališová et al., 2011, str. 304). V základních školách s křesťanským přesahem je velmi žádoucí pokusit se propojit výuku s poděkováním a vděčností za to, že Bůh pro nás stvořil svět a dal nám jej ve správu. A právě hodiny přírodovědy jsou jednou z vhodných příležitostí, jak toto nenásilně vnést do běžné výuky. V tomto duchu lze žákům poskytnout pohled na Benediktinský mnišský řád, který po celou dobu své existence rozvíjí nejen modlitbu, ale zabývá se i hospodařením na pozemcích, které jsou jim dány k užívání. Benediktini si své poznatky o půdě a o hospodaření předávají od počátku řádu až dosud. Především v době, kdy nebyly k dispozici propracované komunikační online sítě, měli jejich setkání a pečlivě předávané znalosti výsostný význam pro rozšiřování vědomostí nejen mezi jednotlivými kláštéry a významnou měrou přispěla k zlepšování péče o zemi. Jako další průřezová témata můžeme zahrnout například i programy ochrany člověka za mimořádných situací, plavecký výcvik či soutěže v oblasti přírodovědy.

Jelikož se v páté třídě probírá i vznik a vývoj druhů a člověk jako takový, považují za vhodné i propojit výuku s programem od odborníků na danou oblast. V ideálním případě s takovými, kteří mají vlohly a za sebou již a praxi s prací s dětmi. U nás ve škole jsme proto

¹ Kolbův cyklus je označení pro model učení vycházejícího z vlastní zkušenosti (prožitku, zážitku). Učení ze zkušenosti (zkušenostní učení) je starý koncept, o kterém psal již Aristoteles. Ve 20. století jsou pro jeho oživení zásadní práce Johna Deweyho a Kurta Lewina. (Národní pedagogický institut České republiky, 2011)

zapojili do harmonogramu výuky setkání se studentkou 6. ročníku medicíny, která je zároveň skautskou vedoucí přednášející zdravotní vědu na nejen skautských vzdělávacích kurzech. Pro žáky bylo velkým přínosem slyšet výklad od neokoukané mladé slečny, vidět její praktické dovednosti a lépe si uvědomit propojení výuky s reálným životem a zkušeností někoho z praxe.

Žáci v páté třídě mají chuť poznávat a objevovat nové vědomosti a nabývat nepoznané zkušenosti. Přírodověda je pro to ideální bezpečný prostor, kdy žáky skrze její výuku přibližujeme k podnětům pomocí velké škály výchovných nástrojů a to včetně modelů a audiovizuálních pomůcek. Nejvhodnější a nejnázornějším didaktickým prostředím je však příroda sama. Proto je vhodné často do tematického plánu zapojit terénní výuku v bezprostředním okolí školy či okolí obce, kde se škola nachází. Lze do tohoto plánu vložit vycházky do okolí, exkurze do botanické či zoologické zahrady a návštěvu planetária. V konkrétním případě této základní školy se v případě vycházek jedná o meze, remízky a zarostlé stráně v nejbližším okolí školní budovy. Dále pak je možné navštívit chráněnou bažinnou lokalitu, národní přírodní památku Jankovský potok, kde je doložen výskyt perlorodky říční.² A v neposlední řadě se jen 5 km od školy nachází přírodní rezervace Křemešník³. Škola tak může vytvořit vhodný program pro posun žáků v přírodovědě nejen vytvořením vhodného tematického plánu šitého žáků 5. ročníku a jejich potřebám na míru.

Na závěr této kapitoly bych rád využil slova paní Vališové et al. (2011, str. 303), která uvádí, že „soudobé koncepte hodnotové výchovy vycházejí z pojetí žáka jako aktivní učící se bytosti, která o sobě v procesu učení něco o sobě dozvídá (sebepoznání) a morálně utváří (konstruuje) sebe sama. Zároveň jsou všechny teorie zajedno v tom, že výrazný vliv na formování mravní osobnosti žáka má příznivé, prosociálně vyladěné sociální klima a soužití na půdě školní pospolitosti.”

² „Jankovský potok se nachází na Českomoravské vrchovině, přibližně 11 km od Pelhřimova. Pramení u Jankova, protéká Výskytinou, Zachotínem, Mysletínem, Mladými Bříšti a Novým Rychnovem, kde chráněné území končí. Potok dále pokračuje a ústí do Sedlické přehradě.” (Wikipedie, 2010)

³ **Přírodní rezervace Křemešník** leží na temeni stejnojmenného vrcholu asi devět kilometrů východně od Pelhřimova na Českomoravské vrchovině. Rozkládá se mezi Sázavou a Branišovem, v katastrální území Sázava pod Křemešníkem. Na rozloze 37 hektarů chrání více než sto let starý smíšený les s převažujícím bukem, smrkem, javory a jedlemi. Žije zde mj. 311 druhů motýlů, z ptáků např. sýc rousný, datel černý a výr velký. Rezervaci vede 3 km dlouhá naučná stezka zřízená roku 2004. V blízkosti rezervace (1,5 km západně) se nachází přírodní památka Ivaniny rybníčky. (Wikipedie, 2009)

2. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Tato kapitola pojednává o systému vzdělávání v České republice a jeho jednotlivých částech. Nastiňuje systém kurikulárních dokumentů a popisuje jejich návaznost. Nejprve se podíváme na hlavní klíčový dokument Strategie 2030+, dále budeme pokračovat přes školní vzdělávací program pro základní školu až po školní učební plán přírodovědy pro 5. ročník, který tato kapitola ve svém závěru detailněji rozebírá.

2.1. SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

System vzdělávání v České republice se řídí klíčovým dokumentem Strategie 2030+ patří do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Tento dokument vymezuje postup systematického rozvoje vzdělávací soustavy České republiky v letech 2020 – 2030+. „Cílem je modernizovat vzdělávací systém Česka v oblasti regionálního školství, zájmového a neformálního vzdělávání a celoživotního učení, připravit ho na nové výzvy a zároveň řešit problémy, které v českém školství přetrvávají.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2020).

V rámci Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ (2020) jsou definovány dva hlavní strategické cíle a to:

„Strategický cíl 1: zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život a strategický cíl 2: snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů.“

Pro tuto diplomovou práci je stěžejním dokumentem od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který vstoupil v platnost 1. 9. 2023 a který popisuje místo rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) v systému kurikulárních dokumentů. „V souladu s principy kurikulární politiky zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školském zákoně), ve znění pozdějších předpisů, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.“ Kurikulární dokumenty nacházíme ve dvou úrovních a to státní a školní. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2023). RVP ZV jsou představiteli státní úrovně tohoto systému a na ně navazují školní vzdělávací

programy (dále jen ŠVP), které reprezentují školní úroveň kurikulárních dokumentů. Jinými slovy by se dalo říci, že se pomocí RVP ZV utváří konkrétní ŠVP a posléze specifické tematické plány pro dané předměty.

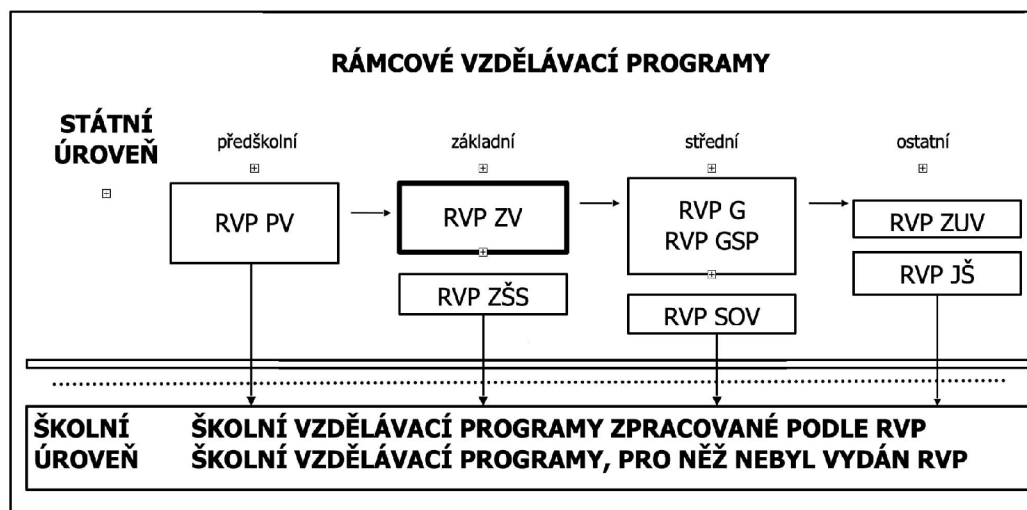

Schéma 1 – Systém kurikulárních dokumentů (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2023)⁴

V této práci se budeme zabývat ŠVP „Dejme příležitost každému dítěti“, který vznikl na základě RVP ZV na základní škole a to především učební osnovám přírodovědy.

2.2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ŠVP

„Cílem školy není „nalít“ do žáků kvanta informací. Jde o to, probrat méně, ale do hloubky, dát žákům základní kostru poznatků, na které se dá stavět, a základní metodu, jak se ve vědě orientovat, tedy nejen vědět, ale i chápat souvislosti. (Vališová et al., 2011, str. 97).

Vališová et al (2011, str. 143) popisuje, že „obsah vzdělávání bývá většinou vymezován jako souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a zájmů, které si jedinec osvojil prostřednictvím vzdělávacího procesu ve škole i mimo školu.“ ŠVP je komplexním nástrojem

⁴ Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání; RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP DG – Rámcový vzdělávací program pro dvojjazyčná gymnázia; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání; RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání; RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023)

pro kvalitní provedení vzdělávacího procesu na konkrétní škole, pro kterou je vypracován, zejména proto, že předkládá propracovaný učební plán každého předmětu, definuje organizaci výuky, popisuje cílovou a obsahovou specifikaci učiva. (Vališová et al., 2011, str. 146) Věnuje se primárně výchovným a vzdělávacím strategiím a také detailnímu formulování klíčových oblastí, priorit a kompetencí a to včetně metod a forem práce vedoucích k jejich rozvoji. ŠVP zohledňuje všechna specifika dané školy, jako jsou její zaměření, velikost a umístění, charakteristika jejích žáků a pedagogického sboru nebo třeba dlouhodobé projekty a spolupráce o ostatními nejen vzdělávacími institucemi. Další velkou kapitolou ŠVP jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a mimořádně nadaní žáci. Pro obě tyto skupiny jsou přijata podpůrná opatření a tvořeny individuální vzdělávací plány. Podpůrná opatření se u žáků se SVP dělí do několika stupňů. Všechna tato opatření jsou aplikována za účelem naplnění potřeb žáků obou skupin a zároveň maximálnímu využití jejich potenciálu. A v neposlední řadě ŠVP poskytuje řadu nástrojů na následnou evaluaci výuky a to včetně autoevaluace, které pomáhají optimalizovat ŠVP, analyzovat silné a slabé stránky, nacházet prostor pro zlepšení a posouvat celý vzdělávací proces v dané škole kupředu.

Pro samotné stanovení ŠVP je zásadní chápat formu obsahu vzdělání. Obvykle se uvádějí dvě formy a to statická a dynamická nebo tři, kterými jsou statická, realizační a výsledková. Statickou formou se rozumí takový obsah vzdělání, který je vymezený v didaktických projektech, jako jsou například učební plány, učební osnovy a vzdělávací programy. Obsah vzdělání, který je přímo žákům komunikovaný a jimi přijímaný, se nazývá realizační formou a ukázkou by mohly být metodické pokyny nebo například příprava na výuku. Poslední ze tří uvedených forem je forma výsledková - tedy taková, jejíž obsah vzdělání se projevuje se v reálných činnostech lidí. Jako příklad můžeme uvést osvojené učivo a známkování (Vališová et al., 2011, str. 146).

Nedílnou součástí ŠVP je školní učební plán (dále jen ŠUP). Ten Vališová et al. (2011, str. 146) definuje jako stěžejní pedagogický dokument, jehož náplní je konkrétní rozpracování obsahu vzdělávání podle stupně a typu školy. Řadí výukové předměty do logicky navazující smysluplné posloupnosti podle jednotlivých ročníků a definuje týdenní i celkovou časovou dotaci na daný předmět. Zahrnuje i speciální výcviky jako jsou plavecký, vodácký či lyžařský.

2.3. ŠKOLNÍ UČEBNÍ PLÁN - PŘÍRODOVĚDA

Pro lepší přehled v celkovém školním učebním plánu předmětu přírodověda na základní škole zde na začátek uvedu i část informací k výuce ve 4. ročníku a dále se pak bude detailněji zabývat výukou v 5. ročníku.

Přírodověda se na základní škole vyučuje dvě hodiny týdně v obou ročnících a součástí vzdělávacího oboru „Člověk a jeho svět“. Ten je pro větší přehlednost dělen do pěti tematických okruhů, kterými jsou:

- 1) Místo, kde žijeme,
- 2) Lidé kolem nás,
- 3) Lidé a čas,
- 4) Rozmanitost přírody,
- 5) Člověk a jeho zdraví.

ad 1) Výuka se zaměřuje na místní oblast a region, dále zahrnuje zemský povrch (skladba půd), popis výskytu rostlinstva a živočichů, interakce lidské činnosti a životního prostředí.

ad 2) Od základů vhodného chování a mezilidských vztahů, přes principy demokracie až po globální problémy konzumní společnosti i životního prostředí. Další oblastí zájmu je popis rizikových míst či situací a základy finanční gramotnosti (veřejné a soukromé vlastnictví, základy práce s rozpočtem, hospodaření domácnosti, půjčky a úspory, hotovostní a bezhotovostní forma peněz, způsoby placení).

ad 3) Těžištěm tohoto tematického okruhu je orientace na časové ose (letopočet, minulost a současnost v našem životě) a práce s kalendářem a denní režim.

ad 4) Tento okruh pojednává o planetě Zemi jako součásti Sluneční soustavy a učí o rovnováze v přírodě ať už živé či neživé, její proměnlivosti a rozmanitosti (houby, rostliny, živočichové). Učí žáky pojmenovávat znaky života, životní potřeby a podmínky pro život jednotlivých životních forem. Věnuje se vlivu lidské činnosti na přírodu a tématu ochrany přírody a životního prostředí. Zabývá se likvidací odpadů, živelnými pohromami a ekologickými katastrofami.

ad 5) Zde je ústředním námětem lidské tělo a jeho biologické a fyziologické funkce. Dále se tu setkáváme s vývojem jedince a základy lidské reprodukce. Další částí tohoto tematického okruhu je partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy, partnerství, manželství,

rodičovství a partnerské vztahy. Navazuje další část tohoto rozsáhlého okruhu a tou je péče o zdraví, život ohrožující zranění, první pomoc, ochrana zdraví před nemocemi, infekcemi a přenosnými nemocemi. Poté se tu věnujeme odpovědnosti člověka za své zdraví, zdravý životní styl, správná výživa, pitný režim a uskladnění potravin. Spadají sem i situace hromadného ohrožení a dopravní výchova. Součástí výuky tohoto tematického okruhu je exkurze do planetária.

Předmětem se prolínají průřezová témata. Uvedu zde pro přehlednost jen ta, která jsou pro náš předmět zájmu relevantní, která jsou označena následujícími zkratkami a jsou zanesena ve třetím sloupci níže uvedené tabulky.

- EV - vztah člověka k prostředí, zodpovědnost a spoluodpovědnost za stav životního prostředí, ekosystémy, základní podmínky života
- OSV - osobnostní rozvoj

2.4. PŘÍRODOVĚDA 5. ROČNÍK

V této kapitole se budeme dopodrobna zabývat níže uvedenou tabulkou, která představuje školní učební plán pro přírodovědu a to konkrétně jeho část pro 5. ročník základní školy. Jak si můžete povšimnout tabulka je rozdělena do tří sloupců, kdy první pojednává o očekávaných výstupech výuky, druhý o samotném učivu a třetí obsahuje průřezová témata, která se prolínají celým učivem.

Očekávané výstupy	Učivo	Průřezová témata
ROZMANITOST PŘÍRODY		
objevuje a zjišťuje propojenost živé a neživé přírody, princip rovnováhy přírody a nachází souvislosti mezi konečným vzhledem přírody a činnosti člověka ČJS-5-4-01	živá a neživá příroda, vztahy, třídění živočichů a rostlin	EV - vztah člověka k prostředí
vysvětlí na základě elementárních poznatků o Zemi jako součástí vesmíru souvislost s rozdělením času a střídáním	Země, vesmír Vesmír Sluneční soustava Planety, Planeta Země	

ročních období ČJS-5-4-02	Měsíc Hvězdy a souhvězdí Výzkum vesmíru	
zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů, zdůvodní podstatné vzájemné vztahy mezi organismy a nachází shody a rozdíly přizpůsobení organismů prostředí ČJS-5-4-03	fauna a flora v jednotlivých podnebných pásech, přizpůsobivost organismů	EV - ekosystémy
porovnává základní projevy života na konkrétních organismech, prakticky třídí organismy do známých skupin a využívá k tomu i jednoduché klíče a atlasy ČJS-5-4-04	dělení organismů práce s atlasy a klíči	EV - základní podmínky života
zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat ČJS-5-4-05	člověk a příroda - ekologie člověk a přírodní zdroje člověk a výrobní technika - jednoduché nástroje, výroba cukru, papíru, skla, železa ochrana přírody	
stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí, v modelové situaci prokáže schopnost se účinně chránit ČJS-5-4-06	ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí	
založí jednoduchý pokus, vyhodnotí a vysvětlí výsledky svého pozorování ČJS-5-4-07	pokusy - postup práce, výstupy Konkrétní pokusy:	OSV - rozvoj schopnosti vnímání, kreativita, řešení problémů
využívá znalostí lidského těla k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav ČJS-5-5-01	lidské tělo - orgány péče o zdraví charakteristické znaky člověka vnější stavba člověka kůže, kostra, svaly soustava řídicí, smysly trávicí soustava, výživa dýchací soustava	OSV - osobnostní rozvoj, sebepoznání a sebepojetí

	oběhová soustava vylučovací soustava rozmnožovací soustava zdraví, první pomoc	
rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození ČJS-5-5-02	vývoj člověk - etapy vývoje	OSV - osobnostní rozvoj - seberegulace a sebeorganizace, psychohygiena
účelně organizuje svůj čas pro učení, práci, zábavu a odpočinek podle vlastních potřeb s ohledem na oprávněné nároky jiných osob ČJS-5-5-03	denní režim - plánování, uspořádání času vytvoření denního režimu	
uplatňuje účelné způsoby chování v modelových situacích simulujících mimořádné události a v situacích ohrožujících zdraví ČJS-5-5-04	chování v krizových situacích dramtizace (setkání s cizím člověkem, zavolání první pomoci, drogy - prevence, návykové látky, nabídnutí drog, co dělat, když se nudím atd.ú	OSV - osobnostní rozvoj a psychohygiena
předvede v modelových situacích osvojené jednoduché způsoby odmítání návykových látek ČJS-5-5-05	ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí	
uplatňuje základní dovednosti a návyky související s rozvojem zdraví a jeho preventivní ochranou ČJS-5-5-06	zdravotní osvěta poskytnutí první pomoci, prevence úrazů	
ošetří drobná a střední poranění a zajistí lékařskou pomoc ČJS-5-5-07		
uplatňuje základní pravidla účastníků silničního provozu uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech	pokračování a upevňování učiva ze 4. ročníku sexuální výchova	OSV - sociální rozvoj - poznávání lidí, mezilidské

sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku ČJS-5-5-08		vztahy
---	--	--------

OCHRANA ČLOVĚKA ZA BĚŽNÝCH RIZIK A V MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍCH

v modelových situacích prokáže schopnost vhodně reagovat na pokyny dospělých a jednat v souladu s pravidly ochrany ČJS-5-5-04	Ochrana člověk Osvojují si bezpečné chování a vzájemnou pomoc. Žáci si postupně uvědomují, jakou odpovědnost má každý člověk za své zdraví a bezpečnost, včetně mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i zdraví jiných lidí	
---	---	--

DOPRAVNÍ VÝCHOVA

v modelových situacích (vycházka, výlet) vyhodnotí nebezpečná místa v silničním provozu a hromadné dopravě (v méně známých místech obec, v neznámých místech mimo obec) a určuje vhodný způsob bezpečného chování, uvede základní ochranné prvky v silniční dopravě v roli chodce a cyklisty, cíleně je používá ČJS-5-5-04	Žáci si postupně uvědomují, jakou odpovědnost má každý člověk za své zdraví a bezpečnost i za zdraví jiných lidí.	
v modelové situaci určí život ohrožující zranění ČJS-5-5-06	Zdraví - ovládá způsoby komunikace s operátory krizových linek, rozpozná život ohrožující zranění, ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc	

(ZŠ a MŠ Vyskytná, 2017)

Opět tu najdeme již výše popsaných pět tematických okruhů, kterými jsou - místo, kde žijeme; lidé kolem nás; lidé a čas; rozmanitost přírody a člověk a jeho zdraví. Celý učebním plánem se prolíná několik nosných témat. Mezi prvními bych rád uvedl vnímání světa kolem nás i sama sebe v širších souvislostech, dále zaměření na vztahy mezi činiteli v daném prostředí nebo situaci. Neměl bych zapomenout na budování tolerance, osobní odpovědnosti za sebe a své konání i efektivní komunikace. V neposlední řadě je zde kladen důraz na bezpečnost a nácvik správné reakce, jak v každodenních, tak i v mimořádných situacích.

3. PROPOJENÍ UČENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE A KLASICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

V první řadě se zaměříme na několik zajímavých myšlenek z katechismu katolické církve než na základě učení katolické církve podíváme na samotnou encykliku a její zapracování do tematického plánu přírodovědy pro 5. ročník základní školy. Rád bych na tomto místě myšlenkově propojil učení katolické církve a klasické základní vzdělání.

Jistou podobnost v plánování a norem školního vzdělávání můžeme nalézt i v mnišských regulích, jako příklad lze uvést benediktiny nebo františkány. Tyto řády mají jasně stanovená pravidla, která směřují k určitému cíli, stejně jako školní vzdělávací program a něj navazující rozpracovaný tematický plán. Dalším společným jmenovatelem jsou přesažné hodnoty obsažené v obou variantách, ač u školního vzdělávání někdy trochu schovaných v informacích a poučkách.

3.1. KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE

Dobrou oporou pro sestavování tematického plánu pro přírodovědu obohacený o přesažné hodnoty, mi byly texty a myšlenky z katechismu katolické církve. Jeho systematická a tematická posloupnost je dobrým příkladem, toho jak lze postupovat po jednotlivých kapitolách. Katechismus obsahuje logicky a přehledně uspořádané a souhrnně vyložené myšlenky katolického učení. Zabývá se především morálkou, vírou a tradicí katolické víry. Opírá se o Písmo svaté, učení církevních otců, liturgii a učitelský úřad církve jako o základní prameny.

Stejně jako s námi má Bůh svůj plán, tak i průběh vzdělávání se řídí plánem shora určeným a směřujícím k naučení určitého množství znalostí, ale zároveň také k pochopení souvislostí mezi jednotlivými informacemi a obory a jejich zasazení do kontextu světa, ve kterém žijeme. „Na počátku Bůh stvořil nebe a zemi.” (Gn 1,1). Stvořil nás k obrazu svému a vše, co potřebujeme pro svůj život zde na Zemi. Jako jsou například i voda a vzduch, které lidstvo svou činností tak bezohledně znečišťuje a tím znevažuje svého nebeského Otce. Neboť „Vzájemná závislost tvorů je Boží záměr. Slunce a měsíc, cedr i malý květ, orel i vrabec; pohled na jejich nesčetné rozmanitosti a nerovnosti nám říká, že žádný tvor si sám nestačí, že tvorové existují jen ve vzájemné závislosti, aby se navzájem doplňovaly a sloužili jeden druhému.” (Katechismus katolické církve, 2001, str. 98) Proto je

péče o přírodu a prostředí kolem nás bohuľibou ěinností. A abychom mohli správně a řádně pečovat, býti správnými hospodáři, potřebujeme znát dostatek informací o přírodě a světě v němž máme tu výsadu žít.

Dalším klíčovým tématem, který katechismus popisuje a o který se opírám při tvorbě tematického plánu, je úcta k životu. Budeme-li mít úctu k životu bez ohledu na jeho formu, nebude nám ěinit problém přijmout za své jeho ochranu a zabezpečit prevencí jeho trvale udržitelný rozvoj. Jinými slovy zbytečně neohrožovat životy lidí pobytem ve znečištěném životním prostředí a nebo jeho dopad na jejich zdraví co nejvíce zmírnit, případně odhalit a odstranit příčinu znečištění. Jako další příklad lze uvést výběr vhodných plodin pro pěstování a zabezpečování potravy pro zvířata, která konkrétně nebo jejich produkty ělověk později zařadí do svého potravního spektra. Jak praví katechismus (Katechismus katolické církve, 2001, str. 553), lidský život je posvátný, protože již od počátku je Božím dílem. Bůh je pánem života až do jeho konce. Tak zůstává vztah mezi Bohem a ělověkem pevný a nikdo v žádné situaci nemá právo lidský život svévolně ukoněit. V katechismu je jasně deklarováno, že nám lidem má jít o dobrý vztah se vším živým na naší Zemi. Popisuje symbiozu výhodnou pro obě strany. Tato vzájemná prospěšnost je odleskem Boží moudrosti a dobroty. Proto by se měli ti lidé, kteří mají na zřeteli jen svůj prospěch a zisk bez ohledu na to, jaký dopad má jejich ěinnost na přírodu ěi ostatní, kteří mají potřebu nadbytečně hromadit neeticky ěi neekologicky vyrobené předměty a celkově se chovají nehospodárně, zamyslet nad důsledky svého jednání vůěi svému okolí i sobě samému. Je důležité si uvědomit, že vzájemná závislost všeho živého na zemi je nepodkroěitelná realita i v ohledu na možnost ěi nemožnost přežívání a žití v určitých lokalitách nebo na celé planetě. Uznání těchto vzorců solidarity, sounáležitosti a vzájemné závislosti všeho živého je základem pro postavení norem ve spoleěenství v lidských kulturách. Je to tedy základem pro spoleěenskou etiku ěi pravidel chování. Jak uvádí Pospíšil (2002, str. 180), pomoc druhým by neměla nechat nikoho z nás chladným, máme-li srdce na správném místě. Protože soucit a empatie jsou jedním z předpokladů dlouhodobého přežití lidské rasy. Je nutné zaměřit se nejen na aktuální potřeby a útrapy lidstva a planety, ale i vědomě ěelit a setkávat se s naší možnou budoucností a jejími variantami podle toho, jak v blízké budoucnosti dokážeme ěi nedokážeme usměrnit chování nás lidí, tak abychom dále nepoškozovali planetu a její životní prostředí a pokusili se zjednat nápravu škod již napáchaných.

4. ENCYKLIKA LAUDATO SI'

Encyklika je pojem, který si můžeme vysvětlit pomocí řeckého slova encyklos neboli oběžník. Jde o napsaný a rozeslaný církevní oběžník určený především pro věřící katolické církve ale také pro všechny lidi dobré vůle. Encykliku vydává papež, který ji nechává sepsat za pomoci speciálně určené skupiny expertů, kteří se zabývají danou konkrétní oblastí, kterou se má připravovaná encyklika zabývat. Encykliky se zpravidla nedotýkají pouze věroučných, katechetických či světonázorových a teologicko-filosofických otázek, ale jejich záběr je mnohem širší a rozmanitější.

Dalšími tématy, která se pravidelně objevují v encyklikách, jsou například témata sociálního charakteru, ekonomické či právní záležitosti a v neposlední řadě nejsou zřídka encykliky s politickým námětem. Proto je lze považovat za jednu z klíčových platform jejich prostřednictvím lze do společnosti věřících vnášet nové myšlenky a postoje a podporovat pospolitost církve jako takové. A to i přesto, že by se na první pohled mohlo zdát, že přináší témata související s náboženským životem jen okrajově či dokonce vůbec. Dalším z neopomenutelných přínosů papežských encyklik je posilování reakční doby a připravenosti církve, které jí umožní lépe a pružněji reagovat na výzvy, které dnešní doba přináší. Také nesmíme zapomenout zmínit posilování učení církve a náboženského přesvědčení věřících s důrazem na evangelizační záměr papežského stolce skrze jejich texty. Běžně dostupné jsou církevní encykliky, které mají různá označení a řadí se do výše uvedených kategorií podle témat jako například věroučné, katechetické či sociální a mnohé další (Sociologický ústav, 2017).

Je zvykem, že encyklika je vydávána tradičně v latinském jazyce a poté je co nejdříve přeložena do hlavních světových jazyků. Světových je myšleno z pohledu evropské kultury, tedy především do angličtiny, italštiny, španělštiny, francouzštiny a němčiny. V českém jazyce vyšla encyklika *Laudato si'* v roce 2015. Její dřívější komentáře jsme mohli již nalézt v podobě videí dostupných na online youtube kanálu od P. Josefa Prokeše nebo P. Marka Orko Váchy, kteří je působivě a poutavě komentovali především jako celek. A dále ji detailněji rozebrali po určitých důležitých oblastech zaměřených na různé publikum tak, aby předávání myšlenek od Otce Františka prostřednictvím jeho encykliky mělo co největší dosah a co nejuchopitelnější a nejsrozumitelnější obsah pro ty, co ji chtěli aspoň zběžně poznat a více pochopit papežem předávané myšlenky.

4.1. O ČEM POJEDNÁVÁ ENCYKLIKA LAUDATO SI'

Tato encyklika je krásnou variací na odkaz poselství Svatého Františka z Assisi, podle kterého má náš současný papež jméno. Je všeobecně známo, že Svatý František byl středověký mystik, založil ve třináctém století řeholní řád a stal se vzorem pro mnoho dalších pozdějších následovatelů, jakým byl například Svatý Bonaventura. I v dnešní době je řád františkánů zastoupen velkým počtem řeholníků a řeholnic na celém světě. Svatý František se během svého života vzdává lidských tužeb a omezuje se na minimální potřeby důležité k fyzickému životu. Počínaje jeho rozhodnutím žít chudobě, vzdát se myšlenky vlastnění a hromadění světského majetku až po nutnost mít vlastní obydlí. Co je však naprosto nejdůležitější, je fakt, že bere vše živé kolem sebe jako své bratry a sestry. Myšlenkově navazuje na život prvních lidí v ráji, tedy Adama a Evy, kde nikdo neměl potřebu někomu uškodit, stydět se nebo se někoho bát. Velkou lásku projevoval vůči všem zvířatům a veřejně je prohlašoval za naše bratry a sestry. Klasickým příběhem z jeho života je příběh o něm a lidožravém vlku z oblasti Gubia.

Encyklika je psaná velice hutným textem a je členěna do šesti obsáhlých kapitol. Každá z kapitol má své místo v celkovém pojetí encykliky a je systematicky pojatá. V textu jsou často odkazy na konkrétní zdroje především vědecké a odborné publikace, které umožňují hlubší prozkoumání problematiky pro ty zájemce, které by tato témata více zaujala. Papež František přebírá vyjádření od odborníků a předává je v této formě důležitého církevního dokumentu široké veřejnosti nejen věřících. Nejenže vybízí k péči o naši zničenou planetu, ale celým textem se prolíná téma ohrožení planety Země a života na ní kvůli nemístné lidské chamtivosti a neochotě ustoupit z blahobytu určité skupiny lidí, která je menší než druhá skupina lidí z různých kontinentů, která živoří. Velký příval informací někdy zabraňuje člověku soustředit se na podstatné věci, které je nutno řešit. Současný člověk nestíhá pobírat všechny vjemy, které se k němu dostávají. Nedokáže je dostatečně včas filtrovat a často to vede k nesmyslnému jednání či pocitu bezmoci a letargii.

V úvodu encykliky *Laudato si'* nám Jeho Svatost připomíná své církevní předchůdce. Zmiňuje tu, jak Svatý Jan XXIII. napsal *Pacem in terris*, že už blahoslavený Pavel VI. odkazoval na ekologickou krizi. Dále rozebírá, jak Svatý Jan Pavel II. poukazoval na nutnost

humánní ekologie a papež Benedikt XVI. vyzýval k „odstranění strukturálních příčin nefunkčnosti světové ekonomiky a respektu k životnímu prostředí”.

Nosná témata encykliky *Laudato si'* jsou:

1. spojitost chudoby lidí a křehkosti Planety,
2. kritika mocenských forem odvozených z vlády technologie,
3. vlastní hodnota každého stvoření,
4. lidský smysl pro celkovou ekologii,
5. nezbytnost poctivých debat různých stran,
6. odpovědnost lokální i mezinárodní politiky,
7. výzvy k hledání nových cest v pokroku technickém i kulturním.

Celá první kapitola se zaměřuje na analýzu stavu naší zanedbávané planety Země. V této části velice oceňuji poskytnutý náhled na problematiku prostřednictvím vědeckých prací, které poskytují validní vědecky podložené důkazy, díky kterým se snáze hledají argumenty pro zakročení v otázce klimatické krize. Celkově se vrací ke Svatému Františkovi a jeho myšlenkám a popisuje klima jako obecné dobro pro všechny. Toto propojení myšlenky obecného blaha a dobra s klimatem považují zásadní.

Druhá kapitola je více teologicky zaměřená a poskytuje biblický pohled na danou problematiku. Nabízí nazírání hluboké moudrosti v podobě biblických příběhů a to především podobenství, která obsahují, a poučení, která z nich plynou. Dále klade důraz na jednání Ježíše Krista při jeho působení na zemi mezi svými učedníky.

Třetí kapitolou se prolínají trefné podněty a myšlenky, které by mohly vést ke zlepšení klimatické a celkové environmentální situace na Zemi. Jeho Svatost zde označuje chamtivost a bezohlednost člověka jako základ pro vznik a prohlubování ekologické krize. Věnuje se příčinám a důsledkům nespravedlivého blahobytu mezi lidmi. Dále rozebírá nerovnost možností pracovního uplatnění a důstojného ohodnocení lidské práce. Zabývá se otázkou biologického výzkumu ve vědě, sebestředností člověka jako takového a jeho odklonu od víry a tradičních hodnot.

Poslední tři kapitoly jsou věnovány reálným možnostem řešení problémů ať už ekologických, sociálních či etických. Je zde kladen důraz na vztahy v komunitách. Dále tyto tři kapitoly nabízí vhodnou motivaci pro všechny, kteří chtějí posunout stav přírody k lepšímu. Jde o myšlenky ohledně obecného dobra. Dále zkoumá ekologii z různých úhlů pohledu, nejenom důsledky dopadů nevhodného jednání lidí na životní prostředí, ale také jejich sociologické a ekonomické aspekty. Probírá konkrétní podněty ke zlepšení celkového pojetí života pro lidi žijící v městských slumech, kde se jasně ukazuje, jak zvýšení jejich životní úrovně úzce souvisí se snížením kriminality v dané oblasti a společnému posunu k důstojnějšímu životu. Stanovuje tu výzva pro perspektivu budoucích generací a nabádá k vedení dětí k přirozené skromnosti. Za příklad uvádí Svatého Františka z Assisi nebo Karla de Foucaulda. Volně parafrázovaná Karlova myšlenka je, že on bude připravovat půdu a teprve někdo jiný po něm bude zasévat a další zase sklízet. Karel se nikdy neměl konvertitu za svého života a vše nechával na Bohu.

Na konci této encykliky se Svatý otec pozastavuje i nad pozitivními skutky některých organizací a lidí, kteří se snaží něco dělat pro ostatní nebo pro změnu naší planety jako takové. S velkou důvěrou v budoucnost, díky vzoru svaté Trojice, nás vybízí abychom se k sobě navzájem i ke svému okolí stavěli s co největší odpovědností a láskou.

V Písmu svatém i v Žalmech je krásně a vroucně vylíčena krása naší přírody a veleben Hospodin za tento dar, který byl lidem dán do pouze správy. Současný člověk je ve spojení s moderní technikou schopen šíleně devastovat přírodu, jen proto aby dosáhl větších výsledků ve výrobě či produkci, kterých často ani není zapotřebí. V dřívějších dobách člověk musel s přírodou úzce spolupracovat a přizpůsobit se její přirozenosti, aby přežil její proměnlivost. Dnes ji ve většině případů jen pustoší a bere si bezohledně to, co potřebuje.

Jako příklad zde uvedu systém využívání přirozené síly vody ve vodních dílech. Může jít o klasické hydroelektrárny ve vnitrozemí, ale také o přílivové a odlivové hydroelektrárny používané v pobřežních oblastech vyspělých kontinentů. Vodou poháněná převodovaná kola zná naše civilizace již od starověku, kde jsou doloženy mlýny obilí, čerpadla z dolů, jednoduché výtahy, vodní pily nebo kovářské hamry. Po celou dobu civilizace až do průmyslové revoluce tento systém využití síly musel lidem stačit. I tak společně fungovali

a vymysleli mnoho nových funkčních technických vylepšení nebo použití dosud nepoznaných materiálů, které zajistili lepší efektivitu a výkon ve výrobě či zpracování například kovů.

Dnes není výjimkou, že těžký těžební průmysl většinou patřící nadnárodní společnosti vyčerpá místní zdroje a přesune se dál. Tento kořistnický způsob se opakuje stále dokola.

Vedle těžkého průmyslu můžeme uvažovat mimo jiné nad smysluplností využívání zemědělství na půdě bývalých deštných pralesů. Pod záminkou užití lidí zavede vláda totální těžbu tropického pralesa, na jehož půdě si mohou farmáři pěstovat potraviny. Zprvu by se to mohlo zdát jako dobrá cesta. Má to ovšem několik velkých negativ. Prvním je samozřejmě již samotné vykácení pralesa, o kterém se často mluví jako o plicích planety a jehož funkce je pro ni nenahraditelná. Nejen že lidstvo přijde o možnost přeměny škodlivin na kyslík tolik potřebný pro život na Zemi, ale je to také ztráta přirozeného prostředí pro faunu a floru těchto prastarých pralesů. Druhým nezanedbatelným faktem je, že kvalita půdy, která vznikne vytěžením pralesů, není příliš dobrá. Složení takové půdy není vhodné pro dlouhodobé zemědělství. Obsah plodného humusu je jen na povrchu půdy, po pár letech již není půda vhodná pro pěstování plodin a zemědělci se musí přesunout na další vytěženou lokaci, která má opět na svrchní straně část ještě nevypotřebovaného humusu nutného pro výživu rostlin.

V encyklice je velká část věnována ukazatelům, které prokazují nedostatečnost dialogu mezi jednotlivými skupinami obyvatel. Ve většině zemí je směřování určováno poměrně malým vládnoucím kolektivem. V početně menších případech jde o vlády demokratických států, které mají snahu o zastávání požadavků svých voličů. Bohužel ve většině světa zatím není demokracie a často se celé národy musí řídit jen požadavky vládnoucí skupiny, která často vůbec nebere na zřetel potřeby lidí žijících na jimi spravovaném území nebo je má na okraji své pozornosti.

„Chudoba a střídmost svatého Františka nebyly pouze vnějším asketismem, nýbrž něčím radikálnějším: odmítnutím dělat z reality pouhý předmět užití a nadvlády.” (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 12). Vlastní individuální skromností a nenáročností na materiální fyzické věci můžeme být dětem vzorem pro jejich další život. Nejde o to, aby děti žily v hmotné nedostatku. Je samozřejmě naší povinností zajistit našim dětem vše důležité a potřebné pro jejich zdravý rozvoj, jak

v materiální, tak i v duchovní rovině. Pokud však rozumně ukážeme, že je lepší stravovat se tak, abychom se zbytečně nepřejídali a neplýtvali jídlem, je to první krok pro vlastní cestu skromnosti v materiálním zajištění. Na tomto dobrém základě se dá budovat i psychická odolnost. Ovšem, že nemusíme žít v opuštěné jeskyni jako Svatý František, ale můžeme například používat recyklované a udržitelné neškodlivé materiály, které zabezpečí izolace našich domů či školy a dají se z nich vyrobit užité krásné a funkční předměty. Lze zařídit spolujízdu různých dětí dojíždějících do školy z míst, kde nejedí hromadná doprava.

Na školní zeleninové zahradě můžeme společně pěstovat základní výživné potraviny, které u nás budou dobře růst a jsou proto vhodné pro pěstování v našem kraji. Celý proces pro přípravu pěstování je důležitý ukázat tak, aby její děti pochopily přiměřeně k jejich věku. Je například možné ukázat jim výběr nejlepšího místa v ohledu na dobrou půdu a slunnost místa, dále systém, jakým budou rostliny zavlažovány a systém, jakým se o ně budeme pravidelně starat. Během postupujícího času můžeme ukazovat vegetační cyklus vybraných plodin, jejich správnou sklizeň a uskladnění.

Používané učebny ve škole nemusí být nutně přetopené. Stačí rozumně nastavená teplota, podle hygienických norem pro základní školu, a domluvit se s rodiči, aby byly děti vhodně oblečené a přiměřeně obuté. Takto pěstujeme v dětech přiměřenou houževnatost, která je skromností v požadavcích na zabezpečení teplotního komfortu zajišťovaného ať rodinou, školou či kýmkoliv jiným. Bohužel, dnes žijeme v nejisté době a nemůžeme vědět, kdy se tato houževnatost, nejdříve fyzická a později psychická bude žákům bude hodit. Konflikty na východní Ukrajině a v Izraeli jsou toho jasným důkazem. Kdo je připraven, má větší šanci na vlastní přežití.

Toto vše výše uvedené je možné a dalo by se najít mnoho dalších podobných úkonů každodenního života, které pomohou nezatěžovat naši planetu přespříliš a žít skromně.

„Ptají se, jak je možné chtít budovat lepší budoucnost a nemyslet přitom na krizi životního prostředí a utrpení vyloučených.“ (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 13)

Společně se žáky se snažíme starat, v rámci našich možností o společné prostředí, ve kterém se setkáváme, učíme či stravujeme. V okolí jsou krásná místa, kde i dětská pomoc může být prospěšná komunitě či přírodě. Můžeme s dětmi nejen sbírat vyhozené odpadky, ale je také možné se domluvit na přiměřených brigádách, které zlepší prostředí v okolí školy,

obce či jiných míst, kde se s dětmi pohybujeme. Tato součinnost se časem může i pozitivně projevit na vnímání a směřování školy. Vytváření pozitivních a kreativních programů také zabraňuje negativnímu či dokonce kriminálnímu jednání jedinců, kteří by k němu mohli inklinovat. Celá snaha o tento typ činností je důležitá v rozvoji společenského uvědomění a nabývání pospolitosti s naším bydlištěm nebo místem, kde se pohybujeme.

Jednotlivé projekty, které s pomocí žáků budeme připravovat a realizovat je dobré ukotvit ve struktuře místních spolků a občanů, kterým není osud školních dětí a místa života lhostejný. Občas je až k neuvěření kolik lidí a energie se poté dá do pohybu, aby se učinilo společně něco prospěšného, ať už jde o zvelebení místa bydliště či neziskovou činnost pro potřebné. Podporuje to nejen v žácích ale i ve všech ostatních zúčastněných také pocit, že i jednotlivec může znamenat změnu pro své okolí a že je důležité přispět svým dílem a neseďet nečinně s rukama v kapsách.

„Naléhavě vyzývám k obnovení dialogu o tom, jak vytváříme budoucnost planety. Všichni můžeme spolupracovat jako nástroje Boží v péči o stvoření, každý podle vlastní kultury a zkušenosti, vlastní iniciativami a schopnostmi.” (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 14). Tato část navazuje na předchozí a na sociální učení církve především voláním po zaměření na budoucnost nejen naší ale i na budoucnost planety Země a po aktivitě každého z nás. Každý dobrý křesťan a člověk dobré vůle, který má jen trochu energie, může být nápomocen při vytváření budoucnosti naší planety. Ti kdo mají vize, mohou navrhovat cíle od dlouhodobých přes střednědobé až po krátkodobé, ti kdo mají zdroje, mohou dané vize uskutečnit. Ti kdo nemají ani jedno ani druhé, se mohou modlit za zdárnou realizaci a přiložit ruku k dílu nebo společné dílo minimálně nebrzdit.

Znečištění ovzduší naší planety tvrdě dopadá člověka různými způsoby a kromě poškození jeho zdraví různé závažnosti způsobuje v mnohých případech i úmrtí jedince. Míra zátěže úzce souvisí i s životní úrovní daného člověka (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 18). V žádné jiné době znečištění v atmosféře nepostupovalo takovou rychlostí, jako se děje v období od průmyslové revoluce až po současnost. Levná pracovní síla v místech, kam firmy přesouvají svou produkci, je

samozřejmě co nejméně chráněná a nálož znečištění zde bývá největší, protože jediným měřítkem je co největší zisk korporací.

Ekosystém je funkčním celkem, kde každý jednatel má svou neocenitelnou úlohu a nezastupitelnou roli. Rostliny vytvářející živiny pomocí fotosyntézy sytí býložravce, kteří jsou potravou pro masožravce. Všichni produkují množství organického odpadu, který se stává základem pro růst dalších rostlin a tím se kruh uzavírá. Samozřejmě nesmíme zapomenout na mikroorganismy. Oproti tomu průmyslový systém se dosud nenaučil onu neocenitelnou dovednost spotřebovat své odpadky, což je dosud jedinečnou výsadou fungujícího ekosystému. Ve světových oceánech se nacházejí obrovské ostrovy odpadků vyhozené bezohlednými uživateli zvyklými na spotřební způsob života. Naštěstí již existují společnosti, které se aktivně věnují čištění oceánů od odpadků. Vlečné lodi pomocí obrovských sítí sbírají plovoucí odpadky z hladiny a odvázejí je k likvidaci na břeh. Ačkoli v poměru k „tvůrcům odpadků“ je to zatím pouhá kapka v moři, jako začátek je to jistě dobré. Napadá mě u toho otázka, zda existuje hranice ničení Planety lidmi a jestli se někdy vůbec změní celkový přístup a chování lidstva k planetě Zemi. (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 19)

4.1.1. KLIMA JAKO OBECNÉ DOBRO

Na planetě je v roce 2023 kolem osmi miliard lidí a je třeba, aby se mohli uživit. Zdaleka ne všichni se živí zemědělskou produkcí. Ale rozhodně každý člověk má základní potřeby, které musí denně naplňovat. „Klima je obecným dobrem všech a pro všechny. Nezbytnost změny stylů života, produkce a spotřeby, aby bylo možné potírat toto oteplování nebo přinejmenším lidské příčiny, které jej produkují nebo zesilují. Umocňuje to zvláště model rozvoje, založený na intenzivním používání fosilních paliv, která jsou středem světového energetického systému. Vliv měla také rostoucí praxe měnit původní využívání půdy, zvláště odlesňováním pro zemědělské účely.“ (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str.20). Velkým strašákem pro celé lidstvo je dlouhé roky skloňované globální oteplování, které se rok od roku zhoršuje a které ovlivňuje především koloběh kyslíku a vody v přírodě. Dále dochází ke zvýšení kyselosti oceánů, která je spolu se stoupající teplotou významným faktorem představujícím ohrožení

pro podmořský život, jak ho dosud známe. Více než jedna čtvrtina lidské populace obývá přímořské oblasti a toto velice ovlivňuje jejich dosavadní způsob života.

Mnoho nemajetných lidí, kteří jsou přímo závislí na změnách klimatu z důvodu způsobu své obživy, žijících v oblastech, které jsou významně zasaženy globálním oteplováním a negativními důsledky z toho plynoucími nebo je negativní změna na spadnutí, mají tendenci hledat útočiště v jiných podnebných podmínkách. Důsledkem těchto změn jsou obrovské migrační vlny, při kterých se celé etnické kmeny lidí stěhují na jiná místa kvůli možnosti přežití. V dějinách k těmto migracím docházelo pravidelně. Není ale nikdy doložena migrace v takovém měřítku, jakými jsme toho svědky za našich časů. Do Evropy proudí zástupy lidí z Asie, například ze Sýrie, Afghánistánu a dalších islámských zemí nebo z Afriky, především z pásma Sahelu, se k nám dostávají běženci přes Středozemní moře. Některé vlády nedemokratického charakteru, jako je například Bělorusko, používají tyto ekonomické běžence ke svým politickým machinacím. Spojené státy Americké nejsou jediným státním celkem, který řeší masivní nelegální přechody svých hranic. Pro změnu nestačí posilovat hlídky na hranicích nebo stavět vysoké ploty. Je nutný celosvětový dialog nebo to, co začalo v tomto měřítku ve 20. století, bude ukončeno katastrofou v podobě nehumánních přístupů k ochraně hranic států, které zatím nesouží klimatické změny celosvětového měřítka. (Laudato si' papeže Františka: Bud' pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 21). Zvyšujícím se trendem je ve světě zavádění čistých obnovitelných ekologických zdrojů elektrické energie. Ruku v ruce s technologickou inovací se snižuje ekonomická zátěž a zlepšuje dostupnost daných technologií. Vlády států investují do oblasti výzkumu a vědy příliš málo financí, tak aby se adekvátní rychlostí dala vytvořit technologie, která by byla schopna větší akumulace energie s nejmenším negativním dopadem na ekologii.

4.1.2. OTÁZKA VODY

V encyklice Jeho Svatost popisuje, že maximální meze přípustné pro pustošení naší planety již byly překročeny a chudoba místo, aby ustávala, tak nabývá na síle. Což opět souvisí s nedostatečnou komunikací na celosvětové úrovni. Jak je možné, že vláda Argentiny a Brazílie nechá kácet největší deštný prales planety, když její obyvatelé na tom stejně mají minimální zisk a rozhodně jim to nezlepší dlouhodobě podmínky k životu?

V Africe je dlouhodobý velký nedostatek nezávadné pitné vody a jsou celé oblasti, kde žijí lidé bez snadného přístupu k jakékoli vodě. To stěžuje každodenní život včetně zemědělské produkce, kterou to někdy až znemožňuje. Proto se zde staví desítky studní. Jedním z důvodů je ten, aby děti mohly místo několikakilometrového nošení vody denně mít alespoň základní vzdělávání a byly tak vychovávány k větší participaci na zachování životaschopnosti naší planety. Kromě Unicefu zde pomáhá například naše česká organizace Člověk v tísni nebo Junák - český skaut z. s. s projektem „Postavme školu v Africe.“ Proti tomu na druhé straně stojí časté a nešetrné plýtvání vodou, které je nezanedbatelným fenoménem nejen v rozvinutých západních zemích, ale překvapivě i rozvojových zemích, kde ale zásoby vody nejsou prvotním problémem.

4.1.3. ZTRÁTA BIODIVERZITY

V rámci svého vývoje se člověk začleňoval do přírody, která jej obklopovala. V průběhu tisíciletí se jeho životní styl proměňoval vůči tomu, k jakým podmínkám byl vystaven. Z historie víme o tom, že se člověk postupně vyvíjí a přechází postupně z nahodilého sběru potravy jednotlivců v organizovanou práci skupin.

Vědci zdokumentovali jednotlivé zemědělské civilizace, které vyskytovaly na všech kontinentech. Je možné vidět technický rozvoj jednotlivých městských států a později velkých civilizací. V určitých okamžicích každé civilizace můžeme jasně doložit příčiny úpadku. Všeobecně to přichází v bodu, kdy daná civilizace je poměrně dobře zajištěná a již nemá větší potřebu se dále rozumně vyvíjet. Někdy za pád civilizací mohou externí podněty, kdy přichází epidemie z jiného kontinentu, postupující útočné národy či živelné pohromy. Často však skon civilizace byla příčinou vnitřního rozkladu morálního života společnosti a nesmyslná hamižnost lidských jedinců. Jako příklad uvedu pád římské republiky a později rozpad římského císařství ve starověku nebo náboženské války v 17. století v Evropě.

V posledních letech, díky virtuálnímu prostoru, můžeme sdílet pohled na znovuobjevování ekologického hospodářství a zemědělství. Skupiny lidí se buď sdružují, aby mohli lépe zvládnout určitý nedostatek či ve snaze sdílet podobný myšlenkový směr. Velkou zajímavostí je fakt, že jsou to lidé z celého světa a vzdálenost či jiný jazyk není překážkou pro komunitní sdílení společného zájmu. Jsou známé i spolky a organizace zabývající se zachováním přírodních druhů. Mezi ty nadnárodní můžeme zařadit Greenpeace

a v České republice je například skupina lidí, kteří se snaží zachovat staré odrůdy ovocných stromů, či permasemínek, které by bez jejich snahy již neexistovaly. Smutnou pravdou je, že každý rok vyhynou stovky či tisíce druhů.

O propojenosti ekosystému jsem se zmiňoval výše, ale považuji za důležité zde ještě vypíchnout jednu myšlenku z encykliky *Laudato si'* papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov (2015, str. 26). A to fakt, na který se snadno zapomíná, protože jeho původci jsou někdy okem neviditelní a tak unikají ze zorného pole, že v kvalitním fungování jakéhokoliv ekosystému hrají nezanedbatelnou úlohu houby, drobný hmyz a nespočet různých druhů mikroorganismů. Ti jsou také ohroženi měnícími se podmínkami. Snahy nejen vědců napravit škody napáchané člověkem a jeho činností jsou úctyhodné, avšak při rychlosti rozvoje průmyslu a nových způsobů devastace naší planety spolu s neúměrně malým množstvím peněz vynaložených tímto směrem jsou předem odsouzeny k nezdaru. Protože dokud zisk lidí stojí proti životnímu prostředí, tato situace se příliš nezmění.

Nerovnost životní úrovně i možností není výsadou pouze jedinců ale postihuje celé země. Odtud vychází myšlenky týkající se etiky mezinárodních vztahů. Jako příklad lze uvést okolnosti, kdy byl export určitých surovin pro nasycení obchodních trhů na průmyslovém Severu příčinou škod v místě těžby. Došlo ke znečištění životního prostředí jedovatou rtuť v důsledku těžby zlata a oxidem siřičitým při těžbě mědi. Další komplexní ekologickou situací, kterou je třeba důkladně zvážit, je užíváním životního prostředí naší planety jako prostoru pro ukládání plynného odpadu. Ten se nasrádal během posledních dvou století a je příčinou stavu, který nyní postihuje všechny země světa. Za všechny můžeme jmenovat africký kontinent, kde zvyšování teploty spojené se suchem způsobují katastrofální škody na úrodě. Problémem jsou hlavně nadnárodní korporace a jejich honba za ziskem. Lze o nich v obecnosti říci, že ve chvíli kdy ukončí svou činnost odchází a zanechávají neuvěřitelně rozsáhlé škody na životním prostředí potažmo na lidském zdraví, které s tím úzce souvisí. Kromě přímých ekologických důsledků jejich aktivit jako jsou vyčerpané přirozené rezervy, vymýcené pralesy či ochuzení místní zemědělské a živočišné výroby, jámy, zdevastovaná údolí a znečištěné řeky můžeme pozorovat problémy ekonomického a sociologického rázu

jakými jsou nezaměstnanost a nebo celé vesnice bez života, (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 35)

Encyklika vybízí k péči o přírodu a k veřejnému dialogu směřujícímu ke zlepšení současné situace, protože dělat jako by nic není správná člověku přirozená cesta. Byli jsme stvořeni k lásce. Jak praví Žl 24,1 „Obdělávat znamená orat či pracovat na půdě, střežit znamená chránit, opatrovat ji, zachovávat ji, bdít. Implikuje to vztah k vlastnímu přežití, ale má také povinnost chránit ji a zaručovat kontinuitu její plodnosti pro budoucí generace. Země v posledku náleží Hospodinu.” Člověk by se měl maximálně snažit využít půdy, která mu patří, pro vlastní generování plodin a zabezpečení své rodiny. Prodejem své půdy dochází k odcizení a ztrátě identity. Což je v dnešní době veliké téma, nejen národnostní, ale i osobního rázu. Proč by půda měla patřit především korporacím, které ji jen zneužijí pro krátkodobé prospěch a pak ji zdevastovanou přestanou obhospodařovat?

S rozmachem výroby a hospodářské činnosti, které mají jako primární cíl uspokojit potřeby lidí, je upozaděn ekologický aspekt celé věci, který je s přírodou v harmonii. Hospodářský život by neměl mít na zřeteli jen zisk a moc, ale i službu lidem a celému lidstvu. Podnikání by mělo probíhat podle etických pravidel, v duchu sociální spravedlnosti a morálních zásad tak, aby nepoškozovalo nikoho ze zúčastněných ani planetu Zemi a odpovídalo Božímu záměru. (Katechismus katolické církve, 2001, str. 589)

„Životní prostředí je kolektivní dobro, poklad celého lidstva a odpovědnost všech.” (Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov, 2015, str. 64). Podobnou zmínku můžeme nalézt i v Ústavě České republiky, která uvádí, že stát samotný by měl dbát o hospodárné zacházení s přírodními zdroji a starat se o ochranu přírodního bohatství.

4.1.4. JEŽÍŠ KRISTUS JAKO IDEÁL HARMONIE

Ježíš Kristus je vzorem pro každého, kdo jej přijme. Poté se bezesporu může k němu obracet jako k příkladnému ideálu. Ježíš určuje službu druhým a pro druhé jako jeden z principů smysluplného naplňování životní cesty. Nejde jen o to být sám zajištěn a pomáhat druhým, ale především se snažit dosahovat harmonického soužití s ostatními, ať už jde o sousedy movité či sociálně slabé, opuštěné nebo z úplných rodin. Pomocí evangelií se

dovídáme o jeho životu a můžeme tak nahlédnout na jeho skutky a zamyslet se, jak jednáme my samotní. Zda jdeme dobrým příkladem dětem, které učíme nebo je směřujeme k neukotvenému životu založeném jen na vlastním chamtivém způsobu života.

Sám Ježíš se svým příkladem stává nuzným potulným rabim - učitelem, stejně jako například později mnozí jeho následovníci po celém světě, člověkem zabývajícím se nalézáním toho nejlepšího v lidech ve svém okolí a ukazování jim cesty k posmrtnému životu. Každý člověk má možnost nahlížet na jednání současných křesťanů a posoudit, zda jejich chování směřuje k dobrému chování vůči planetě nebo je třeba vyhodnotit i jako trestuhodné mamotratníky, kteří nemají zájem o hospodaření a rozvoj se svými talenty.

Dle Vališové a Kasíkové bychom měli vychovávat k prosociálnímu chování, tedy orientovat výchovu žáků tak, aby přijali za své, že je dobré pomáhat druhým. „Tradiční pojetí mravní výchovy vychází již z aristotelské tradice (utváření mravních ctností, charakteru, prostředím habituace, formováním žádoucích návyků. V současnosti je aristotelské hledisko v podobě důrazu na utváření prosociálních kvalit a charakteru rozvíjeno například Severoameričany E. A. Wynnem, K. Ryanem a T. Lickonou, kteří zejména doporučují:

1. zapojovat žáky do sociálních kooperativních aktivit
2. užívat pobídky, iniciativy, pro odměňování a podporu správného chování (od prosté pochvaly až po vyhlášení žáka týdne)
3. předkládat žákům morální příklady prostřednictvím příběhů, postav kladných hrdinů a především působením vzoru učitele, který má být žákům morálním modelem.” (Vališová et al., 2011, str. 298)

Jako krásný příklad výchovy k prosociálnímu chování bych zde chtěl uvést skauting. Skautům není cizí fyzická pomoc ve svém okolí a aktivně pěstují dovednost být prospěšný druhému člověku a umět mu pomoci, ať už činem či jen pouhou radou. Jako další formy prosociálního chování můžeme zmínit spolupráci, přátelství či darování. To vše je prostupující skrze celou skautskou výchovu. Pořádání humanitárních aktivit a charitativních sbírek či akcí je ve společnosti na vzestupu a přestává již dávno být výsadou skautů nebo církve. Je důležité podotknout, že k rozvoji prosociálního chování přispívají především kooperativní aktivity. Dochází tu mimoděk během společnosti prospěšné činnosti k jednoduchému přerodu

ve vnímání dítěte, kterého posouvá od pouhého „já“ k posunu směrem k „my“. (Vališová et al., 2011, str. 302).

S duchu encykliky se shoduje i úvodní úvaha o učitelství z pera Vališové et al. (2011, str. 26) „V dnešních nárocích na učitelství se také objevuje požadavek odpovědnosti a respektu k lidské bytosti. Ukazuje se, že učební aktivity nelze pojímat a popisovat v uzavřených systémech strnulých kategorií, neboť jde o vzájemné setkání pohybů lidských existencí, které v komunikativních aktech zakládají stále znovu a znovu společensky živý svět. A má-li výchova být vskutku humánní záležitostí, pak je třeba říci, že pedagog uvádí dítě a mladé lidi do společně sdíleného světa, v němž člověk jako tvor společenský přebírá odpovědnost za sebe sama i za bytí druhých.“

4.1.5. TECHNOLOGIE - KREATIVITA A MOC

Člověk a jemu svěřené talenty, byly vždy využívány různě. Bohužel z dějin vyplývá, že se člověk snaží velice často zajistit svůj blahobyt i na úkor svého okolí a sobeckost některých jedinců nezná hranic. Naštěstí máme i dobré příklady, které jsou hodny následování.

Rád bych zde uvedl příklad jezuity, geologa a paleontologa a kněze, který prošel zákopy jako nosič raněných během Velké války ve Francii v letech 1914 - 1918. Byl jím P. Pierre Teilhard de Chardin. Tento francouzský vzdělanec se díky lásce k Ježíši Kristu a starosti o svých bližních nebál vstoupit na místa prudkých bojů a pomáhat těm, kteří by bez něj měli minimální šanci na přežití. I přes nesnáze na frontě se dopisy často obrací na civilisty, kteří nejsou zapojeni do válečného běsnění a snaží se pro vojáky na frontě sehnat všemožnou pomoc. Od teplého oblečení až po rozptýlení formou časopisů s jinou tematikou, než je právě ta válečná.

102: „Transformace přírody za účelem využití je pro lidský rod charakteristická již jeho počátků, a technika je výrazem úsilí lidského ducha o postupné překonávání materiálního omezení.“

Svatý František z Assisi poukazoval na to, že všeho na planetě je pro něj jako bratr a sestra. Neoznačuje elementy a přírodu jako „to“, ale jako „on - ona“. Jsou to pro něj rovnocenní partneři a má se s nimi podle toho také zacházet.

KKC čl. 2430 „Hospodářský život vyvolává rozmanité a často protichůdné zájmy; tím se i vysvětluje, že se vynořují pro něj příznačné konflikty. Je třeba usilovat o urovnání takových konfliktů vyjednáváním, respektujícím práva a povinnosti každého společenského partnera: vedoucích podniků, představitelů dělníků, jako jsou např. odborové organizace, a případně veřejné moci.“

Při stavbě měst a jejich infrastruktury se často nepočítá s možní velkého nárůstu počtu obyvatel z důvodu vyšší natality nebo přistěhovalectví. Bohužel se poté nedostává důstojného ubytování pro lidi, kteří by jej opravdu potřebovali. Na okrajích velkoměst tak vznikají nedůstojné slamy nebo favelas, jak je označují v Jižní Americe, kde lidé musí žít v otřesných podmínkách. Nejde jen o samotné ubytování lidí. Důležitým faktorem je i to, aby měli možnost se setkávat v příjemném prostředí, kde se bude dát tvořit pozitivní činnost. Kupříkladu uvedu setkání rodin s dětmi, setkávání zájmových skupin či seniorů. Mnoho členů lidské společnosti si ani není vědomo, jak velkou a důležitou činnost konají neziskové a charitativní spolky, které rozvíjejí právě výše uvedenou činnost pro spoluobčany či potřebné. V našich končinách to můžou být sousedské místní spolky, farní společenství, skautské oddíly, sbory dobrovolných hasičů, které nabízejí činnost nad rámec svých vlastních povinností.

Velkou měrou je zanedbaná i funkčnost hromadné městské dopravy, která by zaručila pravidelnou a komfortní dostupnost pohybu z místa bydliště do práce či za jinými pochůzkami či zájmovou činností. Nedostatek spojů a jejich frekvence tak dávají popud k využívání osobních dopravních prostředků, které jsou většinou používány jedním či dvěma uživateli. Zbytečně tak vzniká vysoká koncentrace škodlivin a nesmyslné plýtvání energiemi i časem nutným na kontrolu řízení dopravního prostředku. Například na Taiwanu mají veškerou hromadnou dopravu vystavěnou tak, aby nikomu netrvalo déle jak půl hodiny dostat se k největším centrům či hlavním dopravním uzlům. Osobní dopravní prostředky jsou tam vysoce zpoplatněny, aby se jejich používání lidem nevyplatilo a upřednostňovali veřejnou dopravu.

V malém měřítku však jsou již investice uplatňovány v nevýdělečných, ale za to tolik potřebných projektech pro zabezpečení budoucnosti udržitelného života zde na planetě.

Závěrem v této podkapitole chci zdůraznit, že dnešní člověk není dobře veden k využívání moci, která je mu svěřena. Mám na mysli především jednání u nejvyšších státních představitelů. Tento fakt, můžeme sledovat při jednání státníků nejen v demokratických státech. V současné době při obranné válce Ukrajiny proti Rusku a Izraelské staze zabezpečit své občany proti útokům teroristů z Hnutí Hamás se nejsou schopni ostatní státníci sjednotit a jednat svorně s cílem zastavení těchto šíleností v době 21. století. Zde je vhodná myšlenka k výchově od P. T. de Chardina 1915: „Věříme-li, že boj dvou národů si zaslouží, aby mu lidé obětovali své konkrétní životy, proč bychom se měli divit, že záchrana křesťanské výchovy (třeba v nedokonalé podobě) se dosahuje i za cenu některých životů, k nimž možná patří i ten Tvůj?“

4.2. PROPOJENÍ ENCYKLIKY LAUDATO SI A ŠKOLNÍHO UČEBNÍHO PLÁNU

Encyklika od papeže Františka není samostatně schopna uvést v činnost její naplňování. To je právě úkol pro nás pedagogy, kteří se snažíme vzdělávat děti a své okolí v tom, jak se starat o prostor kolem sebe, který nám byl svěřen a ve kterém žijeme jako jednotlivci, rodiny, společenství.

Na základní škole je ideální možnost předávat poznatky z práce Laudato si, jelikož jsou tam lidé, kteří se schází za účelem vzdělání a výchovy. Tedy žáci a pedagogové. Je velice na škodu, že se k tomu již dříve neodhodlalo ministerstvo školství, neboť v encyklice je tolik aktuálních a nanejvýše důležitých výzev ke změnám pro záchranu naší planety.

Díky možnostem úprav školních vzdělávacích programů se tomu však dá jít naproti a díky několika hodinám práce lze uzpůsobit tematický plán pro děti, které díky tomu budou více naladěny na svět kolem sebe.

Texty a myšlenky z této encykliky jsou vhodným materiálem, kterým lze obohatit výuku přírodovědy a její tematický plán. Témata z obou dokumentů jsou si velmi blízká a prolínají se téměř ve všech oblastech.

Skrze tento obohacený tematický plán se budou děti v každém měsíci dovídat novou látku a upevňovat tu, se kterou se již setkali. Jelikož věřících dětí je ve třídách minimum, je vhodné vybírat vhodná označení a nezatěžovat mysl dětí ryze křesťanskými označeními.

Místo toho lze řešit témata obecně vhodná pro všechny skupiny dětí z různých rodin, kterými je jistě dobré vychování v duchu křesťanských hodnot a to i s ohledem na fakt, že někteří rodiče ani netuší, odkud hodnoty jsou a kdo je ve společnosti, kde žijí, ustanovil.

Jelikož je přírodověda v 5. ročníku dotována pouze dvěma hodinami týdně, je dobré zapojit průřezová témata a společné prvky předmětů upevňovat i v dalších předmětech, jako je například český jazyk, vlastivěda a informatika. Tím nechci tvrdit, že i v hodinách tělesné výchovy lze znovu dětem předávat informace o hodnotě a nakládání s vlastním zdravím.

5. TEMATICKÝ PLÁN

Z latiny známe pojem thema, tedy vyjádření základní myšlenky, námětu či tvrzení. Pojem plán můžeme chápat jako schéma, projekt či postup toho, čeho chceme dosáhnout. Například můžeme mít plán vaření jídla, plán pro výstavbu skautského tábora nebo plán horského výšlapu. Je to tedy návod, který nás vede z pomyslného či konkrétního počátečního bodu A, přes postupové body, do koncového místa B.

Z výše popsaných termínů vyplývá, že tematický plán je označení konkrétního plánu, který se zabývá určitým uceleným námětem. V našem případě jde o přírodovědu pro 5. ročník základní školy. Bereme tedy v úvahu postupné a jednotlivé kroky, na základě toho, jak chceme, aby učivo daná třída vnímala. Úkolem každého učitele je vhodně žáky na přijímání ladit a pomáhat jim danou látku dobře pochopit a naučit se. Možná nejlépe poslouží parafráze s naladěním dobrého hudebního nástroje. Hudební nástroje mají stejně jako děti, také sklon reagovat na teplotu, ve které se objeví, na kontakt s určitými látkami či na okolní hlasité vzruchy. Ke všemu je potřeba určité části nástroje dát do správné polohy, abychom na něj mohli zahrát to, co si v mysli dopředu naplánujeme. Stejně tak u předávání učiva, pomocí tematických plánů, chceme žáky dovézt do určeného cíle, jenž je osvojení si určitých požadovaných dovedností a vhodných schopností.

Tematický plán slouží jako prostředek vyučujícím a vychovatelům, či vedoucím kroužků zájmových útvarů pro lepší plánování a cílování své práce s dětmi či mládeží, které v daném roce vyučují. V těchto plánech, které jsou většinou rozvrženy po jednotlivých ročnících, máme obsaženy ty části z našeho školního vzdělávacího programu (ŠVP), jenž se mají být předány dětem.

5.1. VHODNÉ EDUKAČNÍ KLIMA JAKO NUTNOST

Důležité a nezbytné je tedy zohlednit edukační klima dané třídy. Z fyzikální veličin si všímáme především toho, jak je prostor vyhrazený pro učení osvětlen, jaká je v něm stálost teploty, zda je prostor dostatečně vyvětrán nebo bude pro přítomné nekomfortní míra čistého, svěžího vzduchu a tudíž to negativně ovlivní vnímání jako takové a nedostanou se myšlenkami k předkládané látce. Dále se zajímáme, v jakém pojetí je realizována třídní výzdoba a zda-li jsou školní pomůcky rozmístěné uprostřed vyučovací místnosti. To vše ovlivňuje psychické naladění žáků, kteří se v prostoru má učít.

Druhý klíčový aspektem je žakovský kolektiv - ta konkrétní třída, kde výuka probíhá. Žáci v takové skupině, kteří jsou v přibližně podobném věku a v různém zastoupení pohlaví, mají většinou odlišné vstupní sociokulturní podmínky, které významnou měrou ovlivňují edukační klima dané třídy. Také je důležité, zda-li byla třída jako sociální skupina spolu od předškolního věku v jednom místě nebo se dávala dohromady postupně během jednotlivých ročníků a zda žáci pocházejí z jedné obce či města a nebo se scházejí z různých míst. Edukační klima ve třídě může ovlivnit i střídání třídních nebo oborových učitelů. Na některé žáky může lépe působit žena a na jiné muž. Důležitý je i věk pedagogů a jejich předchozí zkušenosti. Homogenních tříd v našem školství příliš nemáme. Častěji se setkáváme s třídami, kde se sejdou děti z různých společenských vrstev, z neúplných rodin a bez vyznání tradiční víry, která by rodinu a dané dítě mohla posilovat. Je tedy klíčová osoba pedagoga, který umí vnímat potřeby svých žáků, udržovat dobré edukační klima a propojovat žáky z různých prostředí.

5.2. FORMY VÝUKY

Považuji za nutné zde zmínit, že dalším důležitým faktorem ovlivňujícím efektivitu celého procesu výuky je zvolená forma předávání učiva. Pro děti kolem jedenáctého roku života jsou velkým tahákem a motivací více se ponořit do dané látky příběhy založené na boji dobra se zlem. Dají se do výuky zapojit v různých podobách zpracování od klasického knižního zpracování, přes použití krátkých animovaných filmů až po celovečerní filmy. Tyto příběhy pomáhají již po generace formovat nové osobnosti a nenásilnou formou předávají určité hodnoty a kulturu. Je proto velmi žádoucí je smysluplně využít nabízeného potenciálu a uzpůsobit adekvátně i předávání přírodovědy žákům.

V hodinách přírodovědy mohou místo žáků být školní děti v rolích nebojácných cestovatelů a statečných objevitelů všech krásných kontinentů na planetě Zemi ve Sluneční soustavě, ale je možné jít s nimi v jejich fantazii ještě dál a stále to propojovat s potřebnou látkou, která se jim má v daném období uceleně předat. Mohou se stát nejmladšími astronauty a navštívit Měsíc či další kosmická tělesa, která dosud nikdo neprobádal. Pro působivou výuku o planetách není nic lepšího, než je na ty planety imaginárně přenést a k tomu může sloužit přiměřeně náročný výcvik astronautů v detašovaném pracovišti kosmického střediska NASA. Pro nadšené děti, které projdou požadovaným deseti měsíčním výcvikem, se otevrou nové možnosti.

V dnešní době není až takový technický problém a připravit poutavý výukový program pro děti tak, aby je plně vtáhl do svého světa a uchvátil svým příběhem. Samozřejmě i zde je nutné brát v potaz mnoho faktorů, ale to je základem každé kvalitní pedagogické činnosti. Práce s rozdílností dětí a rozmanitostí látky může být vyučujícímu vítaným rozptýlením ze stereotypu a povzbuzením pro další činnost a snahu o formování dětí jemu svěřených. Učitelé, kteří jsou již už vyhořelí a nechtějí pro svěřené žáky dělat nic navíc, by již neměli mezi děti vůbec chodit, jelikož je pouze otráví svým nakažlivých nechutenstvím pro jinak dobrou věc. Toho je třeba se důsledně a včasné vyvarovat, i když v reálném světě je to někdy velmi těžké v důsledku nedostatku pedagogů.

5.3. TVORBA TEMATICKÉHO PLÁNU

Každý dobrý učitel by si měl své předmětové tematické plány psát sám nebo je přebrat po předchozím vyučujícím a dle aktuálních potřeb dětí a výuky je upravit. Popřípadě je aktualizovat, je-li k tomu vhodná doba, například skrze nové poznatky vědců. Tyto pedagogické plány mimo jiné slouží k tomu, abychom při potřebné komunikaci s rodiči nebo vedením školy či školní inspekcí mohli jasně ukázat, kde se zrovna konkrétní třída ve výuce nachází, co už má dostatečně probráno a které části ji ještě čekají. Při přebírání jednotlivých tříd může učitel díky dobře zpracovanému tematickému plánu vidět, jaké celky se v předchozím školním roce zvládly probrat a naopak u kterých je nutné znovu zastavit či je celé vyučovat znovu.

Jednotlivé předměty by měly mít svůj tematický plán vytvořený tak, aby bylo jasné poznat, o který předmět se jedná. Na druhou stranu je dobré v plánu mít i poznámky u těch částí, které se prolínají skrze průřezové téma do jiných vyučovaných předmětů.

Tematický plán stojí v dlouhé linii základních dokumentů a materiálů, se kterými učitel pracuje, mezi vzdělávacím programem školy (konkrétně školními učebními plány a osnovami předmětu) a učebnicí. Z hlediska činností učitele má význam ve fázi přípravy a projektování výuky a rovněž ve fázi kontrolní a hodnotící (Vališová et al., 2011, str. 133).

Rozdílnost mezi stejnými předměty můžeme samozřejmě rozlišit i dle stupně školy či jejího zaměření. Také bychom měli brát na zřetel rozdíl mezi klasickými státními školami a školami tzv. alternativními. Těmi jsou například Montessori škola, Waldorfská škola, školy vyučující podle Daltonského plánu, holandské Svobodné školy nebo naše české Scioškoly.

Je také při tvorbě tematického plánu vhodné pamatovat na časový průběh školního roku. Skrze vyhlášení prázdnin, svátků a ředitelského volna je nutné pamatovat i na celkovou hodinovou dotaci, která bude danému předmětu dle rozvrhu třídy v tom konkrétním roce umožněna.

Tematický plán jde vytvořit několika způsoby, například pomocí zakoupeného softwaru - Bakaláři, nebo pomocí excelových tabulek či zcela obyčejně na papír. V dnešní době je dle mého názoru rozhodně nejlepší varianta mít virtuální úložiště, aby se ostatní kolegové mohli podívat, kdo co učí a kde v práci s danou třídou je a případně lépe navazovat na jeho výuku.

V rámci metodického postupu je pro tvorbu vhodného tematického plánu nezbytné, aby učitel nejprve provedl rozbor učiva. Tento krok obsahuje především návrh učiva tematického celku daného předmětu a to včetně jeho uspořádání. Samotný výběr překládaného učiva je součástí didaktické analýzy daného celku a značný význam pro didaktický systém zde má především věcný obsah. Tím rozumíme především reálná fakta a události, která tvoří základ vyučovaného předmětu. V rámci výuky si žáci tvoří představu o vyučované látce a nově získané znalosti zapadají do souvislostí s těmi již v minulosti nabytými. Dále je klíčový samotný výběr a řazení základních pojmů včetně vztahů o ostatními vyučovanými předměty. Zásadní částí tvorby nového tematického plánu je ujasnění si celkového cíle a směřování daného tematického celku, který bude vyučován. Didaktická hodnota tematického celku se podílí na stanoveném cíli celého vyučovacího předmětu a odvíjí se od školního učebního plánu. Je velkou měrou na učiteli, aby ji vhodně naplňoval v rámci své výuky. V neposlední řadě je v rámci metodického postupu třeba zahrnout myšlenky týkající se výchovy jako takové, které jsou ve vztahu k tematickému celku. (Vališová et al., 2011, str. 131). Dalším krokem je již samotné uspořádání učiva do logické posloupnosti respektující cíle výuky a jeho rozplánování do jednotlivých vyučovacích hodin. Přesně uspořádání vždy záleží na konkrétním učiteli, který by při plánování měl vzít v potaz předchozí výuku, své schopnosti a dovednosti i danou třídu.

5.4. NÁVAZNOST NA PÍSMO

Tematický plán - tato dvě slova mi často připomínají „plán spásy“. Tedy vnímám zde jistou souvislost s tím, že mohu připravit to, co se bude ve třídách probírat s tím nejlepším

úmyslem, jaký jsem schopen dát k dispozici. Ale stejně tak ale musím počítat s tím, že bude do jisté míry i na žácích, jak budou předávané věci přijímat a také zda-li se jim dostane takových podmínek a příležitostí, aby to dobré mohli přijmout. Je samozřejmostí, že žádný z žáků nepřijme vše, co je v daném předmětu předáváno. Každý z nás je stvořen jinak a máme jiné možnosti chápání a nabývání dovedností. Je však jedna věc, kterou mohou všichni žáci vnímat stejně a ta je velice důležitá. Mám na mysli skutečnost, že se je vyučující snaží někam dále posunout a dělá to dle svého nejlepšího vědomí, jak dovede nejlépe.

Dalším podnětem pro sestavování tohoto konkrétního tematického plánu, je bezesporu Katechismus katolické církve. Beru samozřejmě v úvahu katechismus vydaný za pontifikátu papeže Jana Pavla II. Jedná se o výklad jediné a trvalé apoštolské víry, který je nutno brát na zřetel při požadavku výchovy dětí v křesťanské společnosti.

Slovy katechismu katolické církve (2001, str 31) Bůh zjevuje svůj dobrotivý plán. „Bůh se ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit tajemství své vůle (srov. Ef 1,9): že lidé prostřednictvím Krista, vtěleného Slova, mají v Duchu svatém přístup k Otci a stávají se účastnými božské přirozenosti (srov. Ef 2, 18; 2 Petr 1,4)

Etapy zjevení:

1. Už od počátku se Bůh dává poznat
2. Smlouva s Noemem
3. Bůh vyvolil Abraháma
4. Bůh utváří svůj lid Izrael
5. Bůh vyslovil všechno ve svém slovu
6. Nebude už žádné jiné zjevení

5.5. NOVÝ TEMATICKÝ PLÁN

Níže sepsaný nový tematický plán přírodovědy je přesně určen pro žáky současné 5. třídy konkrétní základní školy. Je přizpůsoben dětem, které jsou v posledním ročníku prvního stupně a měly by mít shrnuté veškeré důležité poznatky v oblasti přírodovědy, než postoupí na druhý stupeň našeho vzdělávacího systému na základní škole do jiné základní školy, protože tato pátou třídou končí. V tomto novém tematickém plánu šitém na míru bylo nutno shrnout nejen všechny oblasti vycházející ze školního vzdělávacího programu „Dejme

šanci každému dítěti” základní školy, ale i zahrnout podněty z encykliky Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen. Tvorba nového pojetí zahrnovala hodiny studia podkladů a to nejen samotné encykliky, ale i předmětu přírodověda, forem výuky, vývojové psychologie a sociologie.

Obsah tematického plánu přirozeně vychází z podmínek pro vzdělávání v České republice, tedy z rámcového vzdělávacího plánu a následně školního vzdělávacího programu. Jak už bylo uvedeno v předchozí kapitole, tvorba nového tematické plánu má určité nezbytné okolnosti, na které je dobré brát zřetel, pokud chceme mít kvalitní tematický plán pro jakýkoliv vyučovací předmět. V tomto konkrétním případě nám jde o přírodovědu pro 5. ročník.

PŘÍRODOVĚDA

měsíc	učivo	obsah kapitoly
Září	Opakování učiva ze 4. třídy	Svět kolem nás - příroda, životní prostředí. Ochrana životního prostředí na Planetě.
		Naše Země jako součást vesmíru - pozemská příroda.
		Výtvary lidí získané ze živých i neživých přírodnin.
	Úvod učiva 5. ročníku - vesmír	Vesmír a Sluneční soustava. Měsíc.
		Střídání dne a noci.
Říjen		Zkoumání vesmíru v historii a současnost.
	Země	Podmínky života na Zemi (vzduch, voda, teplo, sluneční záření, půda).
		Rozmanitost životních podmínek na Zemi - podnebné pásy.
		Ochrana přírody a cenných výtvarů lidských.
Listopad	Příroda - životní prostředí	Chráněná území v ČR.
		Země jako "Planeta pro lidstvo". Ochrana člověka. Péče o zdraví.
		Člověk jako organismus.
		Původ a vývoj člověka.
Prosinec		Kostra člověka.

	Člověk	Svalová a dýchací soustava.
		Trávicí a vylučovací soustava.
Leden		Viry a bakterie, houby, rostliny. Třídění organismů.
	Ostatní organismy	Rozmanitost rostlin podle stavby těla.
		Přizpůsobení se rostlin ročním obdobím.
Únor		Třídění živočichů.
	Bezobratlí	Třídění bezobratlých.
		Místo Význam bezobratlých pro planetu a člověka.
Březen		Kraj Vysočina a jeho chráněná území a lokality.
		Třídění obratlovců.
		Ryby.
	Obratlovci	Ptáci.
Duben		Savci a Hominidé.
		Síla. Měření síly.
Květen	Člověk a technika	Jednoduché stroje - páka, kladka, nakloněná rovina, kolo na hřídeli.
		Jednoduché stroje jako základ pro složité přístroje.
		Těžba surovin.
	Získávání zdrojů člověkem.	Energie a její výroba.
Červen		Výroba železa, skla, cukru a papíru. Dřevozpracující průmysl.
		Závěrečné opakování.

Při pohledu na samotný tematického plánu přírodovědy vidíme mnoho příležitostí, kde bude při výuce vhodné zapojit myšlenky z encykliky Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen.

5.6. VYUŽITÍ NOVÉHO TEMATICKÉHO PLÁNU

Nový tematický plán pro žáky 5. ročníku jsem se rozhodl na svém novém pracovišti vytvořit kvůli jeho absenci a protože jej pro kvalitní pedagogickou práci považuji za nutnost. Nejde jen o to, že jsem chtěl mít možnost opřít se ve výuce o tematický plán, ale jeho tvorbu jsem pokládal za nezbytnou pro dobré vedení žáků a hodnotnou výuku přírodovědy.

Dostatečná příprava učiva pro žáky a jeho rozvržení je vhodné zejména pro utřídění myšlenek o předávání učiva pro konkrétní třídu. Tento proces je vhodný pravidelně opakovat vždy při přebírání nové třídy, která probíranou látku zná částečně ze 4. ročníku, ale k jejímu prohloubení a navázání zatím nedošlo.

Tematický plán také považuji za vhodné mít po ruce z čistě praktických důvodů při práci v učitelském kolektivu pro lepší propojení celé výuky. Nejen že se můžeme s kolegy navzájem inspirovat tím, co probíráme a propojovat průřezová témata tak, aby děti měly možnost co nejpřívětivějšího způsobu přijímání učiva, které chceme předat, ale také je to užitečný nástroj při suplování pro kolegy, kteří mají převzít vyučování předmětu z důvodů nepřítomnosti původního učitele, ať už jsou jakékoliv.

Celkově lze říci, že je dobré o látce zadané státem opakovaně uvažovat a průběžně vyhodnocovat její smysluplnost a aktuálnost. Požadované výstupy od státu nemusí již nutně být v souladu s novodobými poznatky a je zapotřebí, abychom se i my učitelé dostatečně ozývali a dožadovali se nových úprav v základních požadavcích, které nám stát zadává.

6. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo vytvořit nový tematický plán pro přírodovědu 5. ročníku základní školy. Na počátku jsem se udělal rešerši současných žáků této školy a zohlednil jsem prostředí, ze kterého pocházejí. Dále jsem se zabýval sociokulturními okolnostmi, které je přímo ovlivňují a poukázal jsem na přínosy vesnické malotřídní školy.

Ve druhé kapitole jsem popsal plánování výuky v našem státě a posloupnost dokumentů, podle kterých se musí učitelé řídit. Zdůraznil jsem nutnost aktualizací školního vzdělávacího programu a vhodnosti tvorby a úprav tematických plánů pro jednotlivé předměty.

Zvláště jsem se zabýval oblastí přírodovědy pro 5. ročník a průřezovými tématy, která jsou s ním spojena. Vytvořil jsem aktuální tematický plán, který je možné ihned použít a daný obsah předmětu pomocí tohoto nástroje zdárně předávat žákům. Tuto část jsem propojil s vhodnými částmi z encykliky *Laudato si'*, které se přímo dotýkají konkrétních bodů v tematickém plánu přírodovědy pro 5. ročník.

Jako praktickou část jsem zahrnul vhodné podněty z Benediktinského řádu dle hesla „ora et labora” a jednání Svatého Františka z Assisi při jeho příkladném životě v přírodě. Následně jsem navázal možnostmi reálných projektů na malých školách, které je vhodné využít pro zaujmutí vzdělávaných dětí.

Nově vytvořený tematický plán přírodovědy je aktuální a smysluplný a je možné jej ihned aplikovat pro další 5. ročník na základní škole.

7. ANOTACE

- 1) Vojáček Antonín
- 2) Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské výchovy
- 3) Tematický plán přírodovědy pro 5. ročník na základní škole obohacený o myšlenky encykliky *Laudato si'*.
- 4) Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová, PhD.
- 5) 109.417
- 6) žádná příloha
- 7) 34
- 8) klíčová slova: tematický plán, přírodověda, encyklika *Laudato si'*, papež František, školní vzdělávací program, základní škola, 5. ročník
- 9) Diplomová práce *Tematický plán přírodovědy pro 5. ročník základní školy obohacený o myšlenky encykliky Laudato si'* je věnována školnímu vzdělávacímu programu a z něj vycházejícímu tematickému plánu a jejich propojení s encyklikou *Laudato si'* papeže Františka a s přesvědčivými hodnotami v ní obsaženými. Je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá žáky samotnými, druhá kapitola se definuje požadavky státu na vzdělávání žáků. Ve třetí kapitole se pojednává o učení katolického cíle a jeho přesahu pro tvorbu vzdělávacích plánů. Čtvrtá kapitola popisuje samotnou encykliku a pátá kapitola je věnována novému tematickému plánu, jeho smyslu a podkladům pro jeho tvorbu.

8. RESUMÉ

The thesis Thematic plan for science for 5th grade enriched with ideas of encyclicals *Laudato si'*, which I am pleased to present here, is dedicated to the school curriculum and the thematic plan for the subject of science for the 5th year of rural primary school. I discuss in detail the connection of the curriculum with Pope Francis' encyclical *Laudato si'* and the overarching values contained therein.

In the first chapter, we take a closer look at the students themselves, characterizing their developmental psychology, naming the psychological and physical needs that affect their ability to participate in learning and should be considered when choosing educational practices. Next, we will analyze a specific class in more detail. The second chapter deals with the state's requirements for pupils' education identified through the 2030+ Strategy, the Framework Curriculum and the school curriculum. Mention is made of the specific curriculum it discusses, which is based on one particular school curriculum, to which the new emerging thematic curriculum is linked. Chapter three discusses the Catholic Church's system of curriculum continuity and its overlap for the development of both framework and school curricula. The fourth chapter defines the term encyclical in general terms and then describes in detail Pope Francis' encyclical *Laudato si'* itself: *Be Praised: an encyclical on the care of the common home*. It deals in depth with all its parts and the main ideas it describes and finds their application in the development of the thematic plan. The fifth and final chapter is devoted to the thematic plan itself. It offers the background and procedures for its development and defines the need for its meaning and connections to other subjects. It focuses on the targeting of the different areas and their interconnection with cross-cutting themes.

9. POUŽITÁ LITERATURA

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DAŘÍLEK, Pavel a KUSÁK, Pavel. Pedagogická psychologie. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-837-2.

FISHER, Robert. Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.

HANOUSEK, Ladislav. Maminko, není mi dobře. Praha: Vašut, 2019. ISBN 978-80-7541-169-3.

JANKOVCOVÁ, Marie; KOUDELA, Jiří a PRŮCHA, Jiří. Aktivizující metody v pedagogické praxi středních škol. Pedagogická teorie a praxe. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-23209-4.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.

KYRIACOU, Chris. Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování. Přeložil Dominik DVOŘÁK, přeložil Milan KOLDINSKÝ. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-022-7.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

Laudato si' papeže Františka: Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov. Praha: Paulínky, 2015. ISBN 978-80-7450-187-6.

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [MŠMT]. Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+, MŠMT ČR [online]. 2020 [cit. 2023-09-15].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [MŠMT]. RVP_ZV_2023_čistá_verze.docx [online]. 2023 [cit. 2023-09-15].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/60263/>

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY. Wiki - Wiki [online]. 2011 [cit. 2023-11-09].

Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/K/Kolbův_cyklus

NEUMAN, Jan. Dobrodružné hry a cvičení v přírodě. Ilustroval Petr ĎOUBALÍK. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-218-1.

Odborný článek: Učební osnovy [online]. 2007 [cit. 2023-11-03].

Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/zk/1471/UCEBNI-OSNOVY.html>

PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. 6., rozš. a přeprac. vyd. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

PIAGET, Jean a INHELDER, Bärbel. Psychologie dítěte. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Klasici (Portál). Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0691-0.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Teologie služby. Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-748-1.

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.

PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

PŘÍHODA, Václav. Ontogeneze lidské psychiky. 3. vyd. Učebnice vysokých škol (SPN). Praha: SPN, 1983.

ROSECKÁ, Zdena. Malá didaktika činnostního učení. 2., upr. a dopl. vyd. Brno: Tvořivá škola, 2006. ISBN 80-903397-2-7.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Encykliky papežské – Sociologická encyklopedie [online]. 2017 [cit. 2023-09-18].

Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Encykliky_papežské

SPIPKOVÁ, Vladimíra. Didaktická východiska primárního vzdělávání dětí na základní škole. Praha: Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-86039-00-5.

STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY DO ROKU 2030+. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [MŠMT] [online]. 2020 [cit. 2023-09-15].

Dostupné z:

https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. Přehled vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-953-0.

TEILHARD DE CHARDIN, Pierre. Zrod myšlení: dopisy 1914-1919. Přeložil Tereza HODINOVÁ, přeložil Jan PETŘÍČEK. [Praha]: Malvern, 2021. ISBN 978-80-7530-361-5.

Váha dítěte v 11 letech [online]. b.r. [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: <https://www.vahaditete.cz/vaha-ditete-v-11-letech>

VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana a BUREŠ, Miroslav. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VUP PRAHA. Odborný článek: Učební osnovy [online]. 2007 [cit. 2023-10-28]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/zk/1471/UCEBNI-OSNOVY.html>

WIKIPEDIE. Křemešník (přírodní rezervace) – Wikipedie [online]. 2009 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z:

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Křemešník_\(přírodní_rezervace\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Křemešník_(přírodní_rezervace))

WIKIPEDIE. Jankovský potok (národní přírodní památka) – Wikipedie [online]. 2010 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z:

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Jankovský_potok_\(národní_přírodní_památka\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jankovský_potok_(národní_přírodní_památka))

ZŠ A MŠ VYSKYTNÁ. Základní škola Vyskytná [online]. 2017 [cit. 2023-08-28]. Dostupné z: <http://zs.vyskytna.cz/index.php?menu=275>